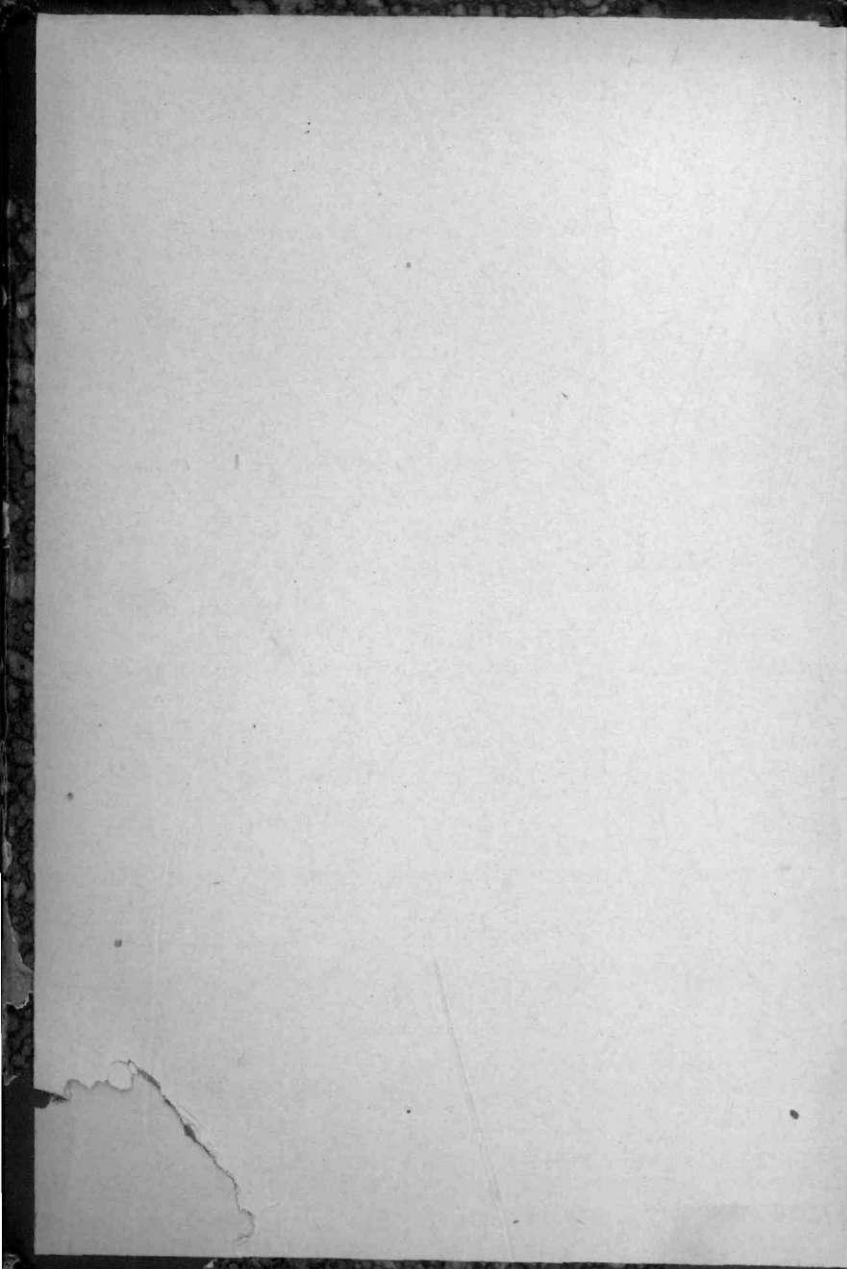
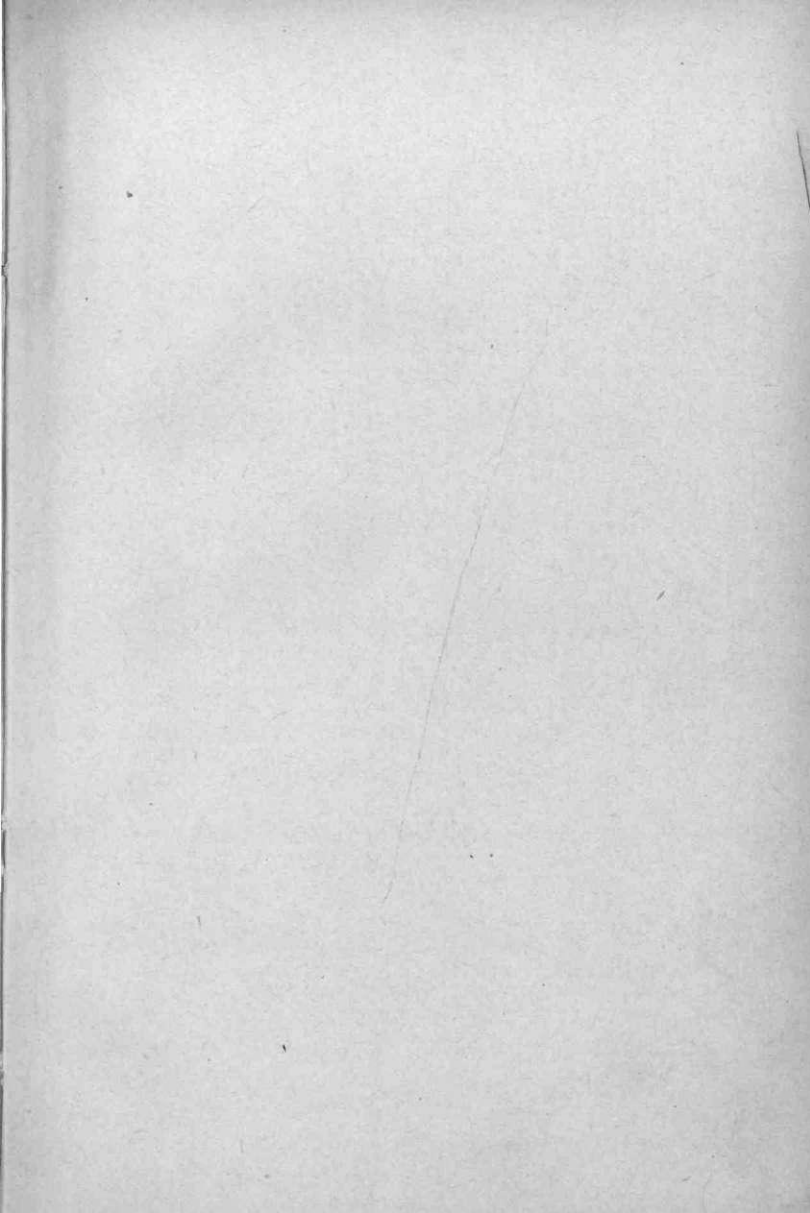

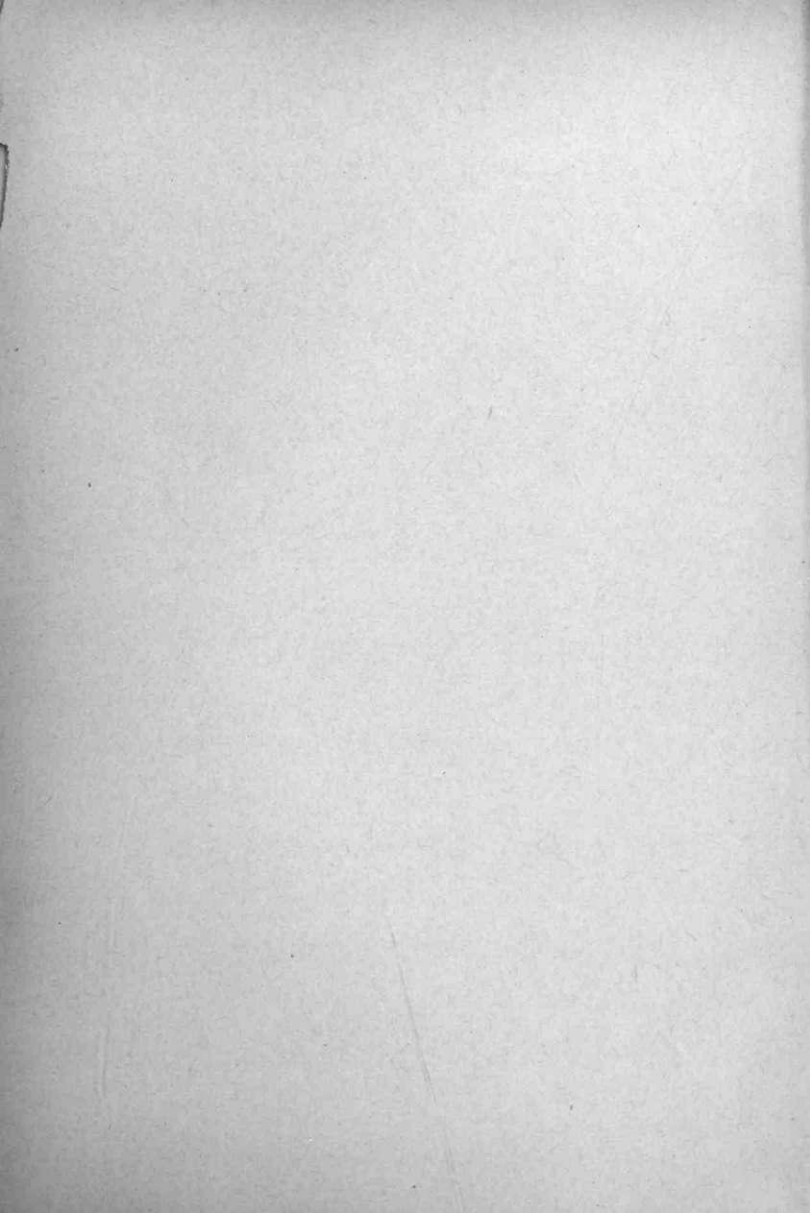
46797

OV.
HŽ.

3

Slovanská
knihovna.

Славянская
Библиотека.

SLOVANSKA
KNJIZNICA.

Urejuje in izdaja

Andr. Gabršček.

Iz spisov

Pavline Pajkove

Tiska in zaloga „Goriška tiskarna“ A. Gabršček
v Gorici, Gosposka ulica štey. 9.

Za koroške Slovence.

Ko je bil naš urednik v Celovcu pri krasni slavnosti v proslavo rajnih slovenskih prvakov Einspielerja i Slomškega, razdelil je med Zilanke v narodni noši in druga dekleta večje število Gregorčičevega snopiča naše knjižnice. Sprejele so ga z velikim veseljem. Pri tej priliki je doznal, da koroška mladina še prav malo pozna Gregorčičev poezije in da sploh pogoša zabavnih slovenskih knjig.

Mi smo pripravljeni, odstopiti 2000 s opičev za znižano ceno po 6 kr. snopič, da se razdelé med koroške Slovence. V ta namen se obračamo do slovenskih rodoljubov za radodarne doneske; vsak darček bo objavljen na platnicah prihodnjih snopičev. Za izkazano svoto pa pošljemo nekaterim znanim koroškim rodoljubom toliko snopičev, kolikor po 6 kr. dobimo. Da bo vse v redu, naznamo tudi to, komu in koliko smo jih poslali.

Mnogo je Slovencev, katerim ne bo težko, žrtvovati nekoliko novcev ali desetih za probujajoči se slovenski Korošani.

Na prvo prošnjo v zadnjem snopiču so se odzvali sledeči dobrotniki: Dr. Fran Jurtela v Šmarijah na Štajerskem 6 gld. — Družba sv. C. in M. v Ljubljani 10 gld. — Dr. Jos. Vošnjak v Ljubljani 2 gld. — Bizjak Luka v Kalu 50 kr. — Pivčanka (Zagorje) 50 kr. — Neimenovanec v Rudolfovem 60 kr. — Mirko Golob, kapelan v Lučah, 50 kr. — Armin Gradišnik, učitelj v Hrastniku na Štaj., 60 kr. — Lojze in Matevž v Trstu 2 gld. 10 kr. — Fran Podgornik v Trstu 60 kr. — Skupaj 24 gld. — Za ta denar smo poslali 400 iztisov na te-le gospode: Prosekar Matija v Kotmaravesi, Kotnik Josip v Ziljski Bistrici, Wutti Matija v Št. Lenartu pri sedmerih studencih (ti trije so predsedniki podružnicam sv. C. in M.) in Fr. Eller v Zilji.

Prijateljem Koroških Slovencev priporočamo se nadaljni radodarnosti.

„SLOVANSKA KNJIŽNICA“

Snopič 30. V Gorici, 21. nov. 1894. Cena 12 kr.

Iz spisov
Pavline Pajkove

1. Najdenec.

(Povestica. Še nenatisnjena)

2. Dneva ne pové nobena praška.

(Povestica. Ponatisnjena)

3. Nekoliko besedic o ženskem uprašanju.

(Ponatis)

~~45513~~

46.797

 Naša rojakinja, gospá Pavlina Pajkova r. Doljakova iz Solkana, soproga profesorja g. Janka Pajka na Dunaju, proslavljena slovenska pisateljica, pridružila se je z današnjim snopičem sotrudnikom naše «Slovanske knjižnice». Naši čitatelji se smejo nadejati še marsikakega dela iz njenega plovitega peresa, za kar ji bo gotovo hvaležen ves narod slovenski. Mi jo z oduševljenjem pozdravljamo v svojem krogu. Ponosni smo na to ožjo rojakinjo goriško! Dal Bog, da bi delovala čvrsta na duhu in telesu še veliko let na književnem polju slovenskem!

IM: 03 9002250

ID 203975986

1. Najdenec.

I.

Marko mu je bilo ime. Njegovo rojstvo bilo je zakleto, še predno je zagledal luč sveta; očetov in materin blagoslov nista sprejela ubogega črvička. Za očeta njegovega ni vedel nikdo, nesrečni materi pa je usmiljena žena, bela smrt, zatisnila oči, še predno se je zavedela, da je povila sinka.

Takó je romalo ubogo dete od hiše do hiše, kjer so je vzdrževali usmiljeni ljudje, dokler se ga niso naveličali in ga dalje oddajali.

Detinska in otročja leta tekla so mu brez ljubezni, brez radosti; povsod je bil pravi „nehodigatreba“.

Ko je dovršil enajsto leto, usmili se ga domači krčmar tēr ga pridruži svojemu obilemu zarodu. Dajal ga je v šolo. Pri hiši je moral na-domestovati deklo, da si zasluži borno hrano. A

vsaj stradal ni, vsaj ni hodil umazan in strgan, vsaj je nekaj ur na dan posedal po šolskih klopeh in se naučil pisati, čitati in kar je treba. A tudi teh dobrot ni užival dolgo. Markov dobrotnik umré in Marko je moral iti po svetu. A kam? Trinajstletni deček ni bil še za pravo rabo. Bil je lepega obraza in šibkega životka in kmečko delo ni mu šlo izpod rok. Da bi se naučil kakemu rokodelstvu, kakor je bil želel sam, v majhni vasi ni bilo prilike in tudi ni bilo nikogar, ki bi se bil zanj resno zanimal.

Sirotek Marko je bil v svoji rojstni vasi to, kar je pes brez gospodarja: enkrat mu vržejo kost, drugikrat ga spodijo. Nikjer ni bil doma, nihče ga ni hotel za stalno držati pri hiši. Zakaj? Sami niso prav vedeli; menda za to ne, da ne bi si s tem naložili tudi skrb za njegovo bodočnost. Včasih ga ni bilo po več tednov v domači vasi, a nakrat se je zopet prikazal, bled, zastradan, raztrgan, otožen. A če se mu v domovini tudi ni dobro godilo, vsekako pa bolje nego v tujini.

Bil je vroč poleten dan, nedelja. Najpremožnejši posestnik v vasi, kmet Gregorin, mož poštenjak, ki je daleč okrog bil na dobrem glasu, podá se po božjem blagoslovu s svojo trinajstletno jedino hčerjo Reziko v vinograd pogledat, kakó kaj kaže trta. Rezika je vzela cajno s seboj, da nabere zgodnjih jabolk, ako bi bila že dozorela.

Res, že z daleka se smeje našima prišlecema

belo-rdeče sadje. Ali, kaj pomenja ona senca tam-le pod drevesom? Ni-li to človeška podoba?

„Glej, glej, naša jabolka so zbodla kakega mimogredočega v oči. Oglejva si tega ptička“, reče kmet na pol nevoljno, na pol šaljivo.

Tiho stopata oba po mehki trati, da bi ju ne čul priti nepoklicani gost in ne zbežal.

Ko prideta do drevesa, zagledata mladega dečka, ki hlastno grize debelo jabelko.

„Hej, mladi prijatelj!“ oglesi se Gregorin, „ali nimaš ob nedeljah boljšega opravka, nego da grešiš proti sedmi božji zapovedi?“

Deček se hitro obrne vsled nenadejanega ogovora; na pol ugrizneno jabelko pa vrže od sebe. Obraza je bledega; njegove oči, iz katerih sije revščina in otožnost, se preplašene in proseče ob enem upró v prišleca. Bil je znani nam Marko.

„Tedad ni dovolj, da nisi za nikako delo, tudi sezati po tujem blagu si se že naučil!“ pokrega ga gospodar. „Nič bi ti ne škodilo, ako bi ti jih nekoliko nameril“. — Pri tem mahne z roko, da pokaže, kaj je zaslužil.

A Rezika, mené, da oče namerava udariti Marka, mu hitro odtegne roko. „Nič mu ne storite žalega, očka“, reče prosé z rosnimi očmi. „Sirotek je, in gotovo je bil lačen; privoščite mu vsaj bornega sadja!“

Marko, bled, kakor zid, pogleda hvaležno na Reziko, a ne reče nič.

Kmetova jeza se kmalu poleže po sočutnih besedah svoje hčere. „Ali si res bil gladen, ali si pa to storil samó iz požrešnosti?“ popraša ga Gregorin z nekoliko prijaznejšim glasom.

„Od učerajšnega poldneva ničesar nisem jedel“, mrmrá Marko splašen; „tako silno sem bil lačen!“

„Če si res bil lačen, pa bi se bil oglasil; nihče bi ti ne bil odrekel žlice juhe. Nikdo ne smé krasti, da si glad uteši. Ali se poprimi dela in si na pošten način prisluži najpotrebnejšega živila in oblačila, ali pa prosi ubogajme“.

„Pobral sem samó nekaj jabolk, ki so ležala na tleh, ker ob nedeljah ne dobim nikjer dela, beračiti pa nočem“, odvrne Marko z odločnim glasom.

„Glej ga no, še ošaben je“, zadere se znovič Rezikin oče. „Kar praviš, je samó prazen izgovor. Kjer si v soboto delal, tam bi v nedeljo tudi jedel“.

„Ljubi očka“, oglasi se zdaj Rezika, „odpustite Marku njegov prestopok. In da ne bo več gladoval in da takó ne pride v skušnjava, vzemimo ga k sebi v službo. Naš Luka stareva, treba bo poiskati novega pastirja. Naj pa Marko bode naš pastir!“

„Da bi vzeli pod streho dečka, ki kaže nagnjenost do tatvine!“ poroga se oče; „ta bi bila lepa!“

„Segal je po tuje blagó samó iz sile“, ugo-

varja Rezika, „a tega ne stori nikoli več. Kaj ne, Marko, da ne storiš?“

Marko upré osramočen oči v tla ter odkimava z glavo.

Kmet pokašlja in ogleduje trto v svoji bližini. Na to se obrne k Marku. „Koliko let pa imaš?“ ga popraša.

„Štirinajst bom imel o Božiču“.

„Ali znaš kaj delati?“

„Malo!“ bil je odkritosrčen odgovor.

Kmet maje dvomljivo z glavo in opazuje Marka od pete do glave.

„Se že nauči“, meni hitro Rezika.

„No, ali bi hotel priti k nam za pastirja?“ popraša na to on z nategnenim glasom.

„Rad, prav rad!“ odgovori Marko.

„Pa da nam ne uideš ali sramote ne delaš“.

„Nikoli ne!“ obljubuje Marko slovesno.

In od onega večera prišteval se je Marko družini kmeta Gregorina.

II.

Pet let živel je Marko na Gregorinovem domu. Da-li je bil mej tem časom srečen, ne moremo trditi. Res, da zdaj ni več poznal gladú in pomanjkanja, ali do kmečkega stanu ni čutil posebnega veselja. Delal je sicer marljivo in voljno, a bil je pri delu raztresen in neroden. Zató njegovo delo ni bilo nikoli dovršeno.

Njegov gospodar, sicer dobra in poštena duša, a bolj osorne narave, ga je vsled tega vedno zmerjal; ostala družina pa ga je malo da ne sovražila.

Marko je len, Marko ne dela polovico tega, kar mi, a v hiši velja več, kakor mi vsi, ker mati in Režika mu dajete potuho. Kedar imajo gospodarjevi kak boljši zagrižljaj, Režika koj nekaj prihrani za Marka. Kadar si mi, ob nedeljah popoldne, namesto da bi pohajkovali, krpamo stare obleke, sedi on v skednju na mehkem senu in čita iz knjig, ki mu jih posoja Režika. Je-li on res več nego smo mi? — Kaj še, capin je, ki še ne vé, kdo mu je oče. Kradel je, predno je znal moliti, a v ječi bi bil že zdavna, ko bi se ga ne bil usmilil naš gospodar.

Tako in enako je govorila in sodila družina o Marku. Ubogi Marko je moral hudo trpeti vsled krivičnega črtenja: Da on ni nič, da ne umeje nikakega dela, vedel je sam predobro. A len ni bil nikoli, temveč marljiv po mogočnosti. Zakaj je pri delu tako neroden, si sam ni vedel uzroka; saj si je pošteno prizadeval, da bi bil drugim enak. Nikomur ni storil kaj žalega, a njemu se je vse posmehovalo, vsi so ga črtili! Vsi? — O ne; Režika mu je bila dobra, celó predobra, kakor je sam priznaval, a kaj je mogla ona sama proti vsem drugim? Obupna bridkost ga je navdajala vedno bolj. Začel se je izogibati ljudij, in če bi ga ne bila Režika tešila in — hrabrila, popolnoma bi

bil obupoval. A ona ga je tolažila kot dober angelj. Poleg sočutnih besed dajala mu je pobožnih ter poučnih knjig, katere je on požiral s slastjo. In upliv tega čitanja ni bil brezuspešen. Vedno manj je sovražil ljudi, vedno bolj je cenil svoje življenje. Pogum in veselje do življenja jela sta se polagoma oglašati v njem. Srcé mu je oživeló. Hvaležen je bil svoji dobrotnici, Reziki, katero je cenil kot neko višje bitje, katero mu je sam Bog poslal z nebes v tešilo in rešitev. Kaj bi on zdaj počel brez Rezikine pomoči, brez nje sočutnosti? — Ni čudo, ako se je vedno bolj in bolj utrjevala hvaležnost do nje v njegovem srcu. Misel na njo mu je dajala voljo, prenašati vse težave življenja, biti pošten, marljiv, blag, samó da postane vreden njene priateljstva.

Ni je stvari na svetu, ki bi imela čudovito moč, prestvarjati malodušnega, zlobnega človeka v pogumnega, dobrega in blagega, nego je čut prave ljubezni. A prava ljubezen ni samo buditeljica k dobremu, ona je trpinu tudi luč, svetloba, sreča na tej borni zemlji.

Tudi Rezika je trpela posmehovanja in zbadanja od domače družine, ker je bila Marku prijazna. Ona je sicer ponosno odvrčala vsak napad, češ: da ni nikomur dolžna odgovora za svoja dejanja, kadar so ta poštena in imajo dober namen. A na skrivnem si je večkrat stavila uprašanje: zakaj da jo tako presune Markova žalostna usoda,

zakaj da jej je njegov blagor takó na srcu? In dejala je, da iz sočutja, ker je sirota, ker trpi brez svoje krivde, ker je nesrečen. In obljubila si je, da mu hoče vedno biti dobra kot sestra, da ga noče nikoli zapuščati v borbah življenja. Tako je ona želela, a njeno srce je sklenilo drugače. Od sočutja je samó eden korak do ljubezni in predno se je sama zavedla, čutila je, da je njej Marko mnogo več nego bratec. Zgodilo se je njej enako, kakor Marku: Njej iz sočutja, njemu iz hvaležnosti poganjala je ljubezen, ona ljubezen, ki vzklije nevedé iz blagih kalij.

Prestrašila se je Rezika, zgrozil se je Marko, ko sta prišla do tega spoznanja. Predobro sta vedela oba, da njiju ljubezen je brezupna. Zato sta si skrbno drug drugemu prikrivala, kar sta nosila v srcu.

A ljubezen ima to prednost, da se izdá tudi brez besed, tudi brez dokazovanj. Vedela sta kmalu, kaj sta si drug drugemu.

In takó je prišel čas, ko so Marka vzeli k vojakom. Poslovila sta se némo, kratko, brez obljub, brez prošenj. Čemu bi tudi? Vedela sta, da bi bile vse besede zastonj. Najbrž se nikoli več ne bodeda videla; odslej bodeda drug drugemu toliko, kakor mrtva.

Tri dolga leta so mej tem minula. Rezika je prišla v ona leta, ko si stariši prizadevajo, najti svojim hčeram tovariša za življenje. Snubači so se

oglašali, a ona je vsakega odpošiljala, češ, da se ne misli še močiti, da ni še nikake sile, ker sta oče in mati še krepka. Roditelji niso nekaj časa ugovarjali, misleč si, dekle je res še mlado, čemu bi je tedaj usiljevali v jarem zakona. A pozneje so začeli postajati nemirni: Rezika je bila že dvaindvajsetletno deklé, a najboljša snubače je bila že odpravila. Ako si bode preveč izbirala, ostane naposled na cedilu. A kregali je niso. Saj so vedeli, da je pametna dovolj, da bi vedela, kaj da dela. In čakali so, naj božja previdnost sklepa in vodi hčerino bodočnost.

III.

Bil je lep jesenski dan. Po vaški cesti so priukali veseli glasovi domačih fantov, ki so bili pred tremi leti šli v vojake, a se zdaj, z zabožki v rokah, povračali domov. Med njimi je bil tudi Marko. Oblečen je bil v vojaško suknjo, na kateri so bile pripete tri zvezde; glavo mu je pokrivala vojaška čepica.

„Glej ga no, Marko, ti si?“ pozdravi in pohvali ga Rezikina mati, kazaje na zvezde. Stala je pri hišnih vratih in ga takoj spoznala. „Pa bi bil kar pri vojaki ostal, ker si se ondi odlikoval. Kaj pričneš tukaj na kmetih? Saj zdaj boš kmečkemu delu še manj razumel, kakor nekdej“. In takó govoré potegnila ga je dobrodušno v hišo.

V tem trenutju pride iz gornjega hrama Re-

zika, da vidi, s kom se pogovarja mati takó živahno. Vsa kri jej izgine iz lic, ko zagleda Marka.

„Rezika!“ „Marko!“ zadoni kakor iz enega grla, a več ne spravita iz ust; od veselja obema zatiči beseda v grlu.

„Glej ga, Rezika, kakó brhek je postal, kakó fletno mu stojite vojaška suknja in navihani brki! Še enkrat tako močan je, kakor pred tremi leti“, govorila je zgovorna mati. „Menila sem ravno, da ni prav storil, ker se je poslovil od vojakov; srečo bi bil lahko tam našel!“

„Nisem mogel strpeti več tam, srce me je sililo domov“, izgovarja se Marko.

Rezika, ki ga je še vedno nemo gledala, vedela je dobro, kaj ga je sililo nazaj v rojstveno vas.

A radost svidenja jima je kmalu izginila. Rezikin oče izrekel je tudi svojo nevoljo, da se je Marko odpovedal vojaškemu stanu. — „Kaj hočeš zdaj domá početi? Ti nisi rojen za kmečki stan. Jaz te tudi ne morem vzeti nazaj v službo, ker sem se s svojimi posli pogodil na več let“.

Ko bi bila Rezika prigovarjala očetu, dosegla bi bila gotovo, da bi bil Marko ostal pri hiši za hlapca, vsaj dokler bi ne našel službe drugje, a razum jej je pravil, da nista več, kakor nekdanj, na polu še otroka; vedela je dobro, da njiju usoda je samó ločitev, ločitev za vselej.

Nekaj dnij pozneje prikaže se Marko zopet na Rezikinem domu. Bilo je popoldne, in Rezika

je bila sama doma. Hotel se je posloviti, dva dni pozneje je imel odpotovati.

Iz njegovega resnega obraza spoznala je Rezika takoj, da ni Marko prišel kar tako na obisek. — „Ali meniš zopet odpotovati? In kam?“ poizveduje torej z nemirnim glasom: „Ali si dobil kako službo?“

„Tovariš, s kojim sva vsa tri leta služila pri vojaki, pojde na Dunaj peč kostanj in jabolka. Prigovarjal mi je, naj grem ž njim“.

„Na Dunaj? To je daleč“, meni Rezika bridko zadeta. „Bi li ne bil raje poiskal si v domovini kak zaslužek“.

„V domovini ni zá me ne prostora, ne sreče“, odvrne Marko britko. Hotel sem pogledati domov samo toliko, da tebe zopet vidim, in zdaj, ko sem te videl zdravo in veselo, pa pojdem zopet po svetu“.

„Potem pa te Bog obvari, Marko“, reče Rezika udana in mu v slovó podá roko, katera se je vidno tresla. „Menda je bolje takó“, pristavi z vzdihom.

A on jej ne seže v ponujeno roko, ampak reče s presunjenim glasom in prebledelih lic: „Rezika, ne čutim se dovolj močnega, da bi te zdaj kar nakrat zapustil. Daj, da se nocoj po večerji še enkrat poslovim. Ne odrekaj mi te prošnje, saj si mi vedno bila neizmerno dobra“.

„Kot dobremu prijatelju nočem ti tega od-

rekati“, reče Rezika; „pridi zvečer za nekaj trenutkov pred hišo na vrt“.

Že tretjikrat sta si rekla z Bogom, a njune noge so pri tem ostale na mestu pribite, kot ne bi hotele vedeti o ločenju. Ločila sta se, predobro sta čutila, da morda za večno, a pri vsem tem nista mogla biti še prav žalostna. Še sta bila združena, ta trenotek bil je še njun, hotela sta ga celoma uživati.

Drug poleg drugega stojita na ozki brvi, ki loči mali vrtek od dvorišča. Prvi krajec obseva s skrivnostnim svitom okolico. Tihota okoli njiju. Potočna voda ljubko žubori pod njunimi nogami, škrijanci na bližnjem drevesu mahajo nježno v poluspanju pisane peroti, a onadva si prijazno zreta v zveste oči, v desnico si segajoč.

V zvoniku bije ura, dolgo, nategnjeno. Oba se zganeta. „Deveta je že“, opominja ona in mu počasi odtegne roko.

„Z Bogom, Rezika, z Bogom!“ zakliče on z mrklim glasom. „Sreča ti bodi mila skozi vse tvoje življenje, pa vesela bodi, ako moreš biti tudi brez mene. To pa vem, Rezika“, nadaljuje in zadušuje jok, ki se je njegovemu glasu pridružil, „in predobro čutim, da ne samo meni, temveč tudi tebi se ne povrnejo več takó blaženi trenotki, kakoršne imava midva za seboj“.

„Bojim se res, da nikoli več“, mrmrá ona in gleda v stran, da on ne bi videl solze, koje jej

silijo v oči. A on jih je zapazil; presunile so ga in vzradostile ob enem. Kaj pomenijo te solze, vedel je predobro.

„Ko bi odslej samó jaz bil nesrečen, kaj bi mi to dejalo“, pristavi na to sočutno, „saj sem že vajen trpljenju; a da bi ti odslej zavoljo mene bila žalostna, to me boli. Ali mi hočeš odpustiti, Rezika, če sem bil preprijazen s tabo?“

„Nimam ti kaj odpuščati, Marko“, odvrne Rezika žalostno. „Človek ni vselej gospodar svojih čustev“.

„Kaj ne, da ni? Ali si se tega tudi ti že prepričala?“ reče Marko nekoliko utolažen. „Zato mi je včasih takó hudo pri srcu, ko pomislim, da te menda nikoli več ne bom videl; takó hudo, da bi si rajši želel smrti“.

„Kar človek premore, izvé še-le tedaj, kadar mora“, meni Rezika modro. „Brezbožnim mislim o smrti pa ne daj prostora v svoji duši. Greh je, želeli si smrt, in kaže brezmoštvo. Smrti ni treba klicati; ona pride ob svojem času in kadar je božja volja sama ob sebi. Upaj v božjo previdnost in veruj v mojo udanost. Kdor veruje, prestane lože bridkosti življenja, nego kdor obupuje. Up oživlja, obup razdira. Kdo vé, menda se naju nebesa usmilijo, zgodi se kaka nepričakovana sprememba, kak čudež. Nad neomahljivo zvestobo počiva božji blagoslov. Le pridno si išči dela, ne splaši se težav, naj so še takó hude. Vsak početek

je težaven; delo pa, bodi še tako prosto, nikdar ne ponižuje človeka, temveč ga povzdiguje. Delaj, o le delaj pridno, da bi ti kedaj ne oponašali, da si v mladih letih samo postopal po svetu!“

„Bog te blagoslovi, Rezika, za tolažilne in izpodbudne besede“, reče on ginjen. „Prav imaš, Rezika, dokler človek živi, smé upati. Kakor si mi bila dozdej rešilni angelj, tako mi bodeš tudi zanaprej luč in tolažba v borbah, koje me gotovo čakajo v tujini. Mej tem pa ne pozabi ubogega dunajskega kostanjarja!“

Še enkrat jej krepko stisne rokó, še enkrat se ozré v njene mile oči, potem pa izgine brzih nog v nočni tmíni.

Rezika posluša odmev njegovih odhajajočih korakov, potem žalostno vzdahne: „Kar sem toliko let skrivala njemu in svetu: svojo ljubezen za-nj, prodrlo mi je nehoté iz prs v svečanem trenutju slovesa. Ali sem prav storila, ali ne? — Sam Bog vé. A njegove otožnosti in brezupnosti nisem mogla dalje gledati. Zgodi se potem, kar je božja volja“.

IV.

Drobno in gosto je padal prvi jesenski dež v prestolnem mestu, na Dunaju. Kar črez noč se je bilo pooblačilo smehljajoče jesensko nebó. Poleg tega je razsajal severni vihar, ki je tako silno

ohladil zrak, da je bilo malo da ne tako mrzlo, kakor o Božiču.

Pri stebru enega glavnih mostov nad temno, gosto vodo Vidence, poleg krasnega močno obiskovanega mestnega gaja, stoji pri črni majhni peči mlad mož, otrpnele roke s sapo si grejoč. Željno se ozira po brzih mimogredočih, uljudno snema klobuk pred vsakim, ki se nehoté ožré na - nj, da bi ga s svojim prijaznim nasmehom spominjal pečenih kostanjev in jabolk in pa zlatormenih pomeranč. A burja tuli, dež prši v lice, vsakdo je zadovoljen, da čim preje prehodi svojo pot, ter hiti brezčutno mimo prijetno duhteče peči in na pol zmrzlega prodajalca.

Mladi mož vzdihne. Oblečen je v kratek ponošen jopič, odét z nizkim luknjastim klobukom, izpod katerega gleda otožno v svet okrogel, prijazen obraz slovenskega kmečkega mladeniča. Bil je naš Marko.

Noč bode skoro, a razprodal je danes komaj za borno desetico. Nestrpno se ožré v sivo nebo, prepreženo z gostimi oblaki, ter nezadovoljno maje z glavo. Jutri ne bode bolje, si misli, pojuternjem menda tudi ne; zaslužka ne bo nikakega, stroški pa so vedno jednaki. Vsak dan mora plačati dvajset vinarjev mestnega davka za kotiček, kateri zase-data on in njegova peč, drugih dvajset vinarjev na dan plačuje stanarine pod zemljo, kjer biva z

drugimi kostanjarji. A kje so druge potrebe življenja? On sicer malo potrebuje. V jutro čašico Kneippove kave, primešane slabemu mleku, opoldan kos suhega kruha, zvečer zopet kavo; piva in mesa še ni pokusil, odkar je na Dunaju. Še-le o božiču, ako bode kaj zaslužka, privošči si ga kozarček, da se bode tem nileje spominjal oddaljene slovenske zemlje, kjer trta rodi takó dobro kapljico.

Saj ni on jedini, ki živi takó skromno. Vsi njegovi tovariši, skoro sami Slovenci, živé jednako. Kakó bi si sicer mogli prihranjevati denar za pot nazaj in še nekaj denarja, kateri prinašajo svojcem v znamenje štedljivosti?

On se sicer pomladi ne povrne v domovino, kakor srečnejši njegovi tovariši; a računil je na to, da si utegne s pridnostjo in štedljivostjo v nekaj letih prihraniti kaj malega, toliko, da bi si mogel nakupiti kos zemlje, da ne bi s praznimi rokami stopil enkrat pred Reziko, ako bo hotela čakati na-nj.

Toda letošnja kupčija s kostanji nič ne kaže, ker je polovica gnjila. Letos tedaj ni misliti na prihranjenje. Bog zná, kakó bode na leto? — Zopet vzdahne. Oh, on slutí, da tudi tukaj na Dunaju ne bode sreče za-nj; siromak je in siromak ostane vse žive dni. Moj Bog, kako je revščina vendar huda, kakó včasih človek pri najboljši volji ne more priti naprej!

Kadar je mislil na bodočnost, koja naj bi

ga združila z Reziko, obhajala ga je neznosna bridkost, enaka onej, koja obhaja umirajočega človeka, kadar čuje govoriti o jutrajšnjem dnevu, ki za - nj morebiti ne bode več vzhajal

„Ne, ne!“ dejal je poluglasno in srpo gledal pred se, „meni ne klije več radost na zemlji. Svet je in bode zá-me vedno samo dolina solz!“

„Rezika je blaga, Rezika je poštena in me ima srčno rada, a naveliča se čakati ná-me, silili jo bodo v zakon in morala se bo udati“.

Iz tega temnega premišljevanja ga vzdrami nepričakovano hud vrtinec razkačene vihre. Celi kup posušenega in od dežja na pol gnilega listja zaleti mu v obraz; vihar mu odnese klobuk, ugasne mu peč in malo je manjkalo, da ž njo še njega ne zvrne. Tudi njega duše polasti se vihar, ljut, poguben, enak onemu neme prirode. Nepopisno obupna boleost ga prevzame, da željno zakliče: „Oh, da bi tudi meni nenadoma ugasnila luč življenja, kakor je ugasnil ogenj moje peči!“

Klobuk se mu kota po mostu, a naposled pade v vodo. Markove oči žaré. En skok in konec je bolečin, misli si ter mrklo gleda za klobukom, kakó ga valovi mečejo sem in tja. Kdo bi jutri prašal za neznatnega kostanjarja? Končano bi bilo trpljenje! — Dà, končano za ta svet, ali kakó se boš, samomorilec, na onem zagovarjal pred božjim prestolom? — Ali misliš, da je svet ustvarjen samó

za srečneže? In Rezika niti misliti ne bo hotela na samomorilca, ne pa, da bi sočutno spominjala tebe v molitvi. — Ali te ni ona svarila pred brezbožnimi mislimi nenaravne smrti? Ali ti ni pri slovesu takó polagala na srce upanje v božjo previdnost in brezkončno njegovo milost?

Takó je govoril glas v Markovih prsih, da se presunjen in prestrašen ozré okoli sebe, ali božja kazen še ne zadene njega, velikega grešnika.

Vihra se je zopet plegla; neki kupec se oglasi in mu pokupi, kar je imel napečenega kostanja.

Bog mu je tedaj milostljiv prav tedaj, ko ga je on takó hudo razžalil! — Srama in kesa zadregeče, solze mu stopijo v oči, a njegova duša je bila rešena pogubnega obupa.

Drugi dan zjutraj stal je Marko zopet na svojem mestu ter pekel je kostanj. Vreme je bilo neugodno, a vihra ni več razsajala.

Tudi Markove oči ne gledajo več takó žalostno, kakor učeraj. Po nemirni noči, katero je prebedel na trdem slamniku, bil je v jutro njegov prvi pot v cerkev. Z zbranim duhom je poslušal sv. mašo; potolažen in ohrabren vrne se iz cerkve. Naj se godi z menoj, kakor je božja volja, dejal je udano in potisnil klobuk, kateri mu je bil posodil tovariš, tesneje na glavo. Bal se je, izgubiti ga, ker mu je bil premajhen. Truditi se hočem, stradati, če je treba, vinarje shranjevati, kadar bo prislužka, da si ne bom imel kedaj očitati, da ni-

sem v mladosti dovolj štedil. Bog pa mi daj potem svoj blagoslov, ali svojo nemilost, kakor je pač meni odločeno. Pa naj se mi dobro ali hudo godi, godrnjati, tugovati, ali celo obupovati nočem nikòli več. Če se mi tudi teló pogubi, naj vsaj dušo rešim.

Marko podneti ogenj, obrača kostanje in misli na Reziko. Ti ljubo dekle, Bog ti daj srečo, če ne z menoj, pa z drugim, da boš le srečna! Kaj neki dela? — Kakó se jej godi? — Ali še misli kaj na - me? Govorila mi je o nekem slučaju, o nekem čudežu, kateri se menda zgodi, da naju združi. Najbrž je to rekla samo zato, da me tolaži in ohrabri; srečni slučaji so bele vrane, čudeži se pa ne godijo več.

In pred njegove duševne oči stopila mu je resna nje podoba, čul je nje milobni glas, držal je nje tresočo se roko, zrl v nje jasne oči, kakor onega presrečnega večera.

Spomini so nekaj prelepega, vzvišenega, in uzročajo v otožnih ali zapuščenih trenotkih polajšanje duši, enako onej, koje nam uzroča iskrena molitev. Marko je sanjaril o njej in bil presrečen v svoji nesreči.

Ljubi Bog podari pač vsakemu, tudi najrevnejšemu človeku blaženo sodružico in tolažnico: domišljijo. Vsled nje smo vsi srečni, naj nas ona vodi v preteklost ali v bodočnost, vselej nas ona spremlja celó do nebes.

„No, ali te burja učeraj ni vrgla črez most?“ ogласi se nenadoma nekdo v slabi slovenščini v Markovi bližini.

Marko se zgane, a kmalu se pomiri; v srce mu ni mogel gledati nihče, razven sam Bog, tedaj nihče ne vé za njegov obup.

Ozré se na prišleca. Pred njim je stal šepav gospod že v poznih letih. Bil je vsakdanji odjemnik njegovih kostanjev. Poznal ga je torej po licu, a vedel je samó, da je umirovljen častnik, da se je narodil nekje na Slovenskem, ki se je pa vsled dolgega bivanja na tujem popolnoma potujil ter skoro pozabil svoj materni jezik.

Tujec je bil čmernega, bolehnega lica. Neprijazne njegove oči so gledale medlo in utrujeno, kakor pri ljudeh, ki so preživeli burno življenje. Sploh je bila poznati iz vsega njegovega obnašanja dolgočasnost in nezadovoljnost.

Vselej, kadar je kupoval kostanj, mudil se je nekaj časa pri Marku in ga pri tem nekako čudno opazoval. kot bi nekaj preiskoval v črtah njegovega obraza. Vsaki dan je hotel kaj izvedeti iz njegovega življenja, vsaki dan je postajal bolj domač ž njim.

Tudi danes ni opustil izpraševati ga. — „Luka! — Kako ti je že ime? — res, Marko! Veš kaj, Marko“, dejal je stari mož in bolestno nategnil nagubančeni obraz, ker ga je zopet trgalo v šepavi nogi, „meni se zdí, da sem nekđaj obhodil tvoj domači kraj“.

„Kaj res?“ začudi se Marko, in oči mu zasveté veselja, ker čuje imenovati svojo domovino.

„A dolgo je že tega; spominjam se še komaj“, nadaljuje starikavi gospod; „samó to še dobro vem, da je tam krajina prekrasna, da so ljudjé dobri in uljudni in da prebivajo ondi lepa dekleta“.

„Dà, dà, lepa in pridna, to pa to!“ pritrди Marko navdušen, misleč na svojo Reziko.

„No, tvoja mati morala je biti tudi zala, ako je tebi bila podobna“, nadaljuje starec in zopet ogleduje mladeniča s čudnim izrazom lic.

„Kakor bi jej bil iz lica izrezan, takó sem jej podoben, pravijo ljudje“, pritrди Marko.

„Kaj, ali je nisi poznal?“ začudi se tujec.

„Umrla je pri mojem porodu; Bog jej daj nebesa!“ reče Marko in dela otožen obraz, ker vé, da se takó spodobi, kadar se govori o dragem pokojniku.

„Kaj pa tvoj oče?“

„Nikoli ga nisem poznal, gospod“, odgovori Marko v zadregi.

„No, toliko boš vendar vedel, kaj da je bil? radovedno meni gospod.

„Res ne vem, kdo je bil in kakó mu je bilo imé“, odvrne Marko tiho.

„Tako? - tako? — Hm! hm! — Ali si ti bil jedini otrok svoje matere?“

„Edini“.

„Kakó pa je bilo materi imé?“ poizveduje stari gospod dalje, pa takó lahkotno, kakor da ga nič ne briga in da takó poprašuje samó, da bi nekaj govoril. „Morda Mica? — Tinka? — ali — Anka?“ Pri zadnjem imenu zadržuje sapo in nestrpno čaka odgovora.

„Dà, Anka; Anka Škrbunc! Ali ste jo morda poznali, gospod?“

„Niti v sanjah ne“, zagotovi tujec in piha v enomer pred se, kakor bi ga nenadoma hotelo dušiti. Pri tem pa upré oči nekako plaho v Marka.

V tem trenutju priskoči kopica šolskih otrok h kostanjarju, vsak hoče nekaj kupiti.

„Zdaj pa še meni daj za dvajset vinarjev svojih kostanjev“, reče naposled stari gospod, ko so se otroci razpršili. Marko vesel napravi večji papirnati zavitek. Danes dobro kaže, misli sam pri sebi vzradoščen; nisem se tega nadejal.

Tujec mu pomoli goldinar.

„Jemenesa, gospod, ali nimate drobiža?“ Danes še nisem toliko izkupil, da bi mogel menjati goldinar. Če nimate drobiža, plačate pa jutri. Vam še zaupam.

„Le spravi goldinar, Marko — saj ni pretežek — naj pa bo ves tvoj!“ reče gospod v pretrganih, čudno naglašanih stavkih, seže po zavitek in brž odide.

„Gospod, to ne more in ne smé biti — vi se šalite“ — kliče Marko za njim ne malo izne-

nadjen; a ker se tujec kmalu izgubi med ljudmi, spravi goldinar z veselim srcem rekoč: „Pa vam ga Bog povrni!“

V.

Drugi dan ob navadni uri stal je tuji gospod zopet pri Markovi peči.

„Gospod, danes pa že imam drobiža; tu imate, kar vam gré nazaj“.

A tujec se dela, kakor da ne vidi denarja. Danes je videti zamišljen. In vendar je njegov sicer čmerni obraz prijaznejši in njegove oči so bolj živahne. Nemirno se naslanja enkrat na desno, enkrat na levo nogo; roke se razdraženo igrajo z debelo palico, videti je, kot bi ga mučila neka skrb.

Z Markom govori nekaj nenavadnih rečij brez pomena. Ko pa okoli njiju nekoliko potihne cestni hrup, očisti si nekolikokrat grlo s posiljenim kašljem in popraša Marka, kaj da namerava početi spomladi, ko ne bo več kostanjev in sploh kaj misli storiti v bodoče? Ali hoče vedno ostati revni kostanjar? On, tako čil in zdrav mladeneč, ki se je bil pospel pri vojaki celó do naredniške (feldvebeljske) časti?

Marko mu pové, da je že premislil, kakó bi se preživel v poletnem času in da je sklenil, ponuditi se kje za hlapca. Saj ni nič boljšega za-nj, revnega kmečkega mladeniča, ki ni izučen v nikaki stroki; po zimi pa bode zopet pekel kostanj.

„In takó nestalno življenje bi hotel živeti do konca dnij?“ začudi se starec.

„Dokler je pač božja volja“, vzdahne Marko in otožnost ga nehoté posili. Res, borno, najbornejše življenje to, koje ima sedaj. A kaj, če pa živeti mora in ne najde drugih zaslužkov?

„Ko bi se hotel lotiti kakega rokodelstva?“ svetuje gospod. „Rokodelstvo je časten posel in daje stalen zaslužek“.

„To je bila moja želja od nekdaj“, potoži se Marko, „a ni bilo prave prilike, da bi se mi izpolnila“.

„Bi se pa zdaj učil“, meni gospod; „na Dunaju imaš prilike dovolj“.

„Gospod, star sem že štirindvajset let, roke so že preokorne, da bi se poprijele rokodelstva; in tudi noben mojster ne bi hotel sprejeti takó starega učenca“.

„Če imaš dobro glavo, bi že še šlo. Jaz — jaz bi ti hodil na roko. Poiskal bi ti mojstra, pregovoril bi ga, preskrbel bi ti hrano in obleko, da bi hitreje prišel do kruha. Le si izvoli rokodelstvo, koje te najbolj veseli; vse drugo bo moja skrb“, pravi hitro tujec v pretrganih stavkih, kakor da se sramuje svoje velikodušnosti.

Marko je stal pred njim z odprtimi usti, z začujenimi očmi, debelo gledaje. Ali čuje, ali pa sanja? — Da bi tuj človek, ki njega samó z videza pozná, hotel za-nj skrbeti? Saj ni mogoče!

Revežu se menda v glavi meša. Učera j mu je daroval skoro celi goldinar, danes pa govori ž njim tako dobrohotno, kot bi mogel sam oče govoriti s svojim sinom. Taka je, razsodi Marko sam pri sebi: Mož ni pri zdravi pameti.

Tujec je najbrž uganil Markove misli. „Ti se čudiš“, reče, „da hočem nakrat postati tvoj dobrotnik, ko te komaj poznam? Glej, reč je pa taka-le. Jaz sem sam na svetu. Bil sem tudi jaz, kakor ti, kmečkih starišev sin. Ko so me vzeli k vojakom, ugajalo mi je neredno cigansko življenje bolje, kakor mirni kmečki stan. Kmečko delo mi ni kaj dišalo; pohajkovati po svetu s sabljico na strani se mi je zdelo mnogo prijetneje. Ostal sem pri vojaki h. Ker sem znal čitati in pisati, sem s časoma postal častnik. Se ve, bil sem že v letih in tudi nekoliko bolehen, ko sem postal poročnik (lajtnant). Dali so me zato kmalu v pokoj.

Na stare dni sem se oženil z žensko, starejšo kakor jaz, ki je pa imela nekaj dote. Pred jednim letom mi je ta umrla in mi zapustila nekaj tisočakov. Z obrestimi te glavnice in s svojo pokojnino živim prav dobro; a dolg čas mi je, čutim se zapuščenega. Ti si mi po volji. Ko bi hotel živeti z menoj, hotel bi skrbeti za tvojo bodočnost. Skrb za-te, tvoje prijateljstvo bi me oživilo. In po moji smrti bi pač bil ti moj edini dedič“.

Vse to je govoril tujec hitro, razdraženo, z

napetim glasom, kot bi se bal, da mu odbije Marko njegovo ponudbo.

„In ako bi se kojega rokodelstva izučil, ali bi moral potem ostati vedno na Dunaju?“ upraša Marko vidno preplašen.

„Se vé! Ali ti tukaj ni všeč?“ začudi se starec.

„O pač, pač, ali — ali — v domovini je vendar lepše“, zamrmra Marko.

„Takó? Lepše? lepše? — Če pa ondi ni-
maš, kakor si mi pravil, kaj grizti in pa nijedne
prijazne duše? Ali pa te menda srce tja vleče, kaj?“

In Marko, osrčen vsled prijaznega prigovar-
janja, pové mu natanko svojo srčno skrivnost.
Obraz se Marku nasmehne, oči mu zasveté, ko
popisuje Reziko še enkrat takó lepo, še enkrat
takó blago, nego je bila v resnici.

Starec si pogladi sive, trdo privihane brke
in pomišlja. — „Ali pa ti je dekle res udano?“
popraša črez nekaj časa.

„Pa še kakó“, pobaha se Marko.

„In ima li tudi kaj dote?“

„Vse je njeno, kar imajo stariši, ker je edini
njih otrok“, odvrne kostanjar obžalujé. „Lepo
hišo, z gospodarskim poslopjem, prostorni sadni
in zeljni vrt pri hiši, mnogo polja, velik kos gozda,
dva vinograda, šest senožetij, dvanajst glav do-
mače živine v hlevu, ima —“

„In v tako se greš zagledat, Marko?“ seže
mu tujec na pol resno na pol šaljivo v besedo.

„Kaj morem za to, da je bogata“, odvrne Marko užaljen. „Meni bi bilo ljubše, ako bi bila revna, kakor cerkvena miš. Prav to bogastvo je napoti najinemu združenju“.

„Ali znaš tudi pisati in čitati?“

„Učitelj me je vedno hvalil, da sem se v nekaj mesecih več naučil, kakor drugi v dveh letih“.

„Kaj, ko bi dokončal dva letnika kmetijske šole?“

Marko pazljivo posluša. „Kaj bi potem počel“, popraša zadržujoč sapo. Srce mu začne utripati, pa ne vé, zakaj.

„Nó, potem dobiš od mene potrebni denar, da prikupiš k Rezikinemu posestvu še nekaj polja, vinograda, senožet in česar bi se ti treba zdelo“, pristavi tuji gospod mirno. „Da bode takemu obširnemu posestvu treba potem umnega voditelja in gospodarja, razume se samo po sebi. No, tvoja Rezika bode potem že vedela, kje da ga ima iskati“.

Marko prebledi. „Gospod, zakaj se z menoj šalite?“ reče skoro z jokajočim glasom.

„Nikakor se ne šalim“, resno odvrne tujec. „Kar sem ti svetoval in ponujal, mi je trdna volja izpolnjevati. Ali ti je tedaj prav moj načrt?“

„In vi me za to še prašate? Saj biti združen z mojo Reziko bi meni bila nebesa na zemlji; vse drugo mi je pristranska stvar“.

Na to obrne hvaležno pogled proti nebu, misleč sam pri sebi: „Zdaj se je zgodil čudež, o kojem je govorila Rezika. Milostni Bog daj temu čudežu svoj blagoslov, da se tudi srečno izpolni!“

VI.

Dve leti ste pretekli. Bilo je prekrasno pomladansko jutro, polno balzamičnega vzduha, obsejano z rosnimi biseri, lepo, kakor dete, ko se cvetočih lic vzbuja v zibeli z nasmehom na ustih.

Iz reke Donave se je vzdigovala rahla prozračna megla, ki se je združevala s hladno sapico. Pliški po mestnih vrtovih in nasadih so žvrgoleli svojo zgodnjo pesemco, in na obzorju, ondi, kjer bi bilo moralo v vsakem trenutku solnce vzhajati, zardelo je nebó.

Pokoj je še vladal nad neizmernim mestom dunajskim. Le tu pa tam sta težko obložena mlekarica ali pa veselo si žvižgajoči pekovski fant teptala z brzimi koraki mestni tlak. Posamezni težki vozovi, ki so prihajali z dežele, ali kaka drdrajoča kočija s potno prtljago na kozličku, to je bilo vse, kar je motilo svečano tihoto vstajajočega dneva.

Iz čedne hiše prijaznega predmestja stopite na ulico dve možki osebi. Različna sta si po letih, obrazu, značaju. Eden mlad, čil, poln upa v bodočnost, drugi star, velega lica, pobit in otožen:

ničesar ni imel več pričakovati od življenja. V živahnem, pristrčnem pogovoru hodita pod pazuho se držé. Mlajši nosi veliko potno torbo, kar znači, da je namenjen na odpotovanje.

Res, njiju pot vodi do bližnjega južnega kolodvora. Mi poznamo oba moža. Marko in njegov tuji dobrotnik sta. Marko, revni nekdanji kostanjar, spremenjen v čednega, resnobnega mladeniča, skoro gosposkega obnašanja.

Tuji gospod je držal svojo besedo. Skrbel je za Marka dve leti prav po očetovsko: dal ga je v kmetijsko šolo, skrbel za njegov obstanek, s svêtom in prijaznostjo bil mu na strani, a zdaj ga je s težkim srcem pošiljal kot izučenega kmetovalca v domovino.

„Marko, težko te bom odslej pogrešal, vzdihuje starec in se milo ozira na -nj. Kakó pusto in prazno bo spet moje življenje, kadar ne bo več tebe tu“.

„Pa še vi pojdite z menoj“, svetuje Marko sočutno. „Rezika gotovo prijazno sprejme dobrotnika svojega ženina. Lehko se pri nas popolnoma naselite, prištevati vas hočemo k najini rodbini“.

„To ne gre, dečko moj! V mojih letih, bolehen, kakor sem, preseljevanje nikoli ni dobro. In tudi — ne, ne, to ne gré. A pridno mi moraš dopisovati, kakó se ti godi, če si srečen — in pa še nekaj te prosim“.

Ustavi se in seže v naprsni žep. Iz njega iztegne velik zapečaten ovitek, kateri izroči Marku. „Tu notri“, nadaljuje gospod, „dobiš denar, kateri sem ti obljubil, da si kupiš majhno posestvo. A dobiš tudi pismo in na to mi moraš čim preje odgovoriti, natanko, temeljito odgovoriti! Ali mi obetaš, da storiš to?“

„Gotovo vam izpolnim željo. Toda res me hočete še z denarjem obdarovati, ko ste v teh dveh letih toliko žrtvovali za-me?“ odvrne Marko ginjen. „Saj ste čitali Rezikino pismo, v kojem pravi, da njeno premoženje zadošča za naju oba. Ona samó potrebuje modrega, izvedenega gospodarja, ker je njenega očeta kap zadela, da ni zmožen za nikako delo“.

Mej tem sta prišla do kolodvora. Bil je skrajni čas. Vlak je že pihal in se pripravljal na odhod. Vrtar je uprav drugikrat zaklical.

Starec objame Marka dolgo in iskreno, mej tem, ko njegova usta zamrmrajo nerazločljive besede. Ko ga izpusti, držal se je komaj po koncu, tako je bil ginen.

Tudi Marku se stori milo pri srcu. V tujini, kjer se je najmanj nadejal, našel je zvestega prijatelja, nesebičnega dobrotnika! A njemu ni mogoče ničesar drugega storiti zanj, nego da ga pomiluje in zanj moli.

Bog zná, ali ga bode še kedaj videl? — Še enkrat ga hoče objeti, a neprijazni sprevodnik ga

odurno porine v železni voz ter zaloputne vrata za njim.

Vlak se zgane in se počasi pomiče naprej. Pri oknu se prikaže Marko. Z roko migne v pozdrav, oči so mu rosne. Tujec se strese in zamrmra poluglasno: „Bog te blagoslovi, Marko — moj — moj! — Dà, dà! ti si gotovo to, kar sem dozdam samó slutil, da bi bil. Samó očetovsko srcé more to žgočo, nepopisno bol čutiti, kakor mene pretresa v tem trenutku“.

In takó dolgo zré za odhajajočim vlakom, ki je odnesel njegovega ljubljenea, dokler ne izgine njegovim očém in se njega gosti, temni dim razpuhti.

Skupaj z Markom v istem oddelku železnega voza je potovalo več ljudi. Marko ni bil nikoli radoveden, a ono zapečaćeno, precej veliko pismo, katero mu je njegov dobrotnik izročil pri odhodu s skrivnostno željo, da bi čim preje ná-nje odgovoril, mu ni dalo mirú. A odpreti pismo pred tolikimi tujimi očmi, v kojem je vedel, da bode tudi večja svota denarja, ni se mu zdelo umestno. Mora potrpljivo čakati, dokler se menda sopotovalci po posameznih postajah razpršijo, in če ne, prisiljen bode, premagovati svojo radovednost do doma. Zadnji slučaj zdel se mu je težka pokora.

Res, pri vsaki postaji je nekdo izstopil. Na prihodnji postaji se vsi ostali sopotovalci vzdignejo

s sedežev in poberejo svoje prtljage. Ni bilo dvoja, da so prišli do cilja svojemu potovanju. Marku kar srce poskakuje; sedaj bom pa čisto sam, si misli. A napravil je račun brez krčmarja: trije so izstopili, a pri priči jih je pet vstopilo.

Marka prešine nejevolja; pismo mu ne daje več miru; njegova radovednost in nepotrpljivost raste od trenutka do trenutka.

„Uči se čakati, in čakanje se ti ne bo zdelo predolgo“, rekel mu je večkrat njegov dobrotnik, ko je Marko postajal nestrpen, kadar ga je Rezika pustila predolgo čakati odgovora. Ta uk zdel se mu je zdaj kakor še nikoli poprej moder in resničen. Udá se v neizpremenljivo usodo in poskuša zadremati, da mu čas hitreje preide.

Kinalu se mu to posreči. Enakomerno guganje železnega voza, neprenosna soparica, prebdenje prejšnje noči, v kateri ni mogel zatisniti očesa od nemira, da ne bi zaspal, ko vlak odrine, vse to mu je pospeševalo spanje. Trdo zaspí. Ko se vzbudi — oh, kakšno veselje! bil je sam. Hitro potegne pismo iz žepa in hlastno pretrga njega ovitek. Tri lepi novi bankovci po tisoč goldinarjev padejo iz pisma! Da bi res bila tolika svota denarja njegova? — Dva goldinarja sta bila vsa njegova imovina, ko je pred dvema letoma prišel na Dunaj. A da bi zdaj bil brez truda, brez skrbi v takó kratkem času prišel do tolikega premoženja? — Menil bi bil, da sanja, ko ne bi bil imel denarja

pred seboj. Oh, oni čudež, o katerem je Rezika pravila, res se je zdaj zgodil! Kakó srečnega se zdaj čuti! Kmalu bode v ljubljeni domovini, od katere se nikoli več noče ločiti. Kmalu bode imenoval najčednostnejše vseh deklet svojo ženo. Moj Bog, kakó čudna so tvoja pota, kakó brezkončna je tvoja milost!

Spravi denar in začne čitati pismo svojega dobrotnika. Dolgo je bilo in drobno pisano. „Kaj neki ima takó važnega povedati?“ misli si Marko nekako vznemirjen. Če je imel kakšno posebno željo, zakaj mi je ni rajše ustno odkril?

Kaj pa to? — Markove oči se razširjajo; barve na njegovem licu se spreminjajo; srce mu bije takó urno, kot bi mu hotelo počiti. Ali ni menda krivo čital? Ali ni napačno razumel?

Še enkrat prečita. Črno na belem stoji zapisano: „Ako jo tvoja mati, Anka Škerbunc, bila ono deklé, ki je pred šestindvajsetimi leti služila za pesterno pri županovih — potem — Marko — si našel svojega očeta. Le poizveduj natanko, brž ko prideš v domovino, in potem mi poroči o tem! Pa hitro, čim prej! Ta negotovost mi razjeda življenje.“

Ni sicer skoro dvombe, da bi ti ne bil nje sin; saj si prava podoba one Anke, s katero sem se seznanil, ne da bi se bil brigal za nje rodbinsko ime. Zato poizveduj in poroči mi, če moreš, da si

res moj sin, saj te kot takega že davno ljubim.

Vedi, da sem nekdam bil ničvredni, razuzdani človek, kakoršen, hvala Bogu, ti gotovo nikoli ne boš. Tvoja mati bila je ljubka, nedolžna, a neizkušena stvarica, ki je verjela praznim obetom zapeljivega vojaka. Nisem bil delj časa nego teden dni v tvoji vasi; bil sem ondi nastanjen s svojim polkom. Tvoj ljubi obraz me je spomnil nekdanje Anke. A iz vsega, kar sem potem čul iz tvojih ust, sem sodil, da bi ti utegnil biti moj sin“.

Marko neha čitati, megla mu kali vid. Solzna megla, katero hitro otira z uzdihom: „Uboga mati! Nesrečni zapeljivec! Da bi bil on — moj —“ daljna beseda mu noče iz ust. Nekaj kot srd ga pretese. A to je trajalo samó nekaj trenutkov; kmalu se ga polasti mehkoba.

„Vendar pak se mi tudi on smili. Nič dobrega ni užival v življenju; posebno žalostna je njegova starost. Tako zapuščen, vedno bolehen in nezadovoljen; nič ga ne more zveseliti. Ali ni to že kazen za njegovo brezbožno lehkomiselnost?“ — Zdaj še-le si je raztolmačil njegovo požrtvalno brigo ž njim, njegovo v resnici očetovsko skrb in ljubezen, s katero ga je obsipal dve celi leti. In kar je bil napravil njegovi materi bridkega, ali ni to popravil s skrbljivostjo do njega? Ali ni zdaj on, Marko, srečen, zadovoljen, in to samo vsled njega? — Pozabiti hoče bol in sramoto, katero je napravil materi, ljubiti ga hoče — pa saj

ga že davno ljubi, saj je bil njegov dobrotnik in rešitelj!

Kaj poreče Rezika k temu novemu čudežu? Ali ne doní vse kakor basen ali pravljica?

Ni utegnil dalje premišljevati. Vrata se odpró in s culicami obložen stopi v predel neki zakonski par s celo kopico paglavcev. Bilo je zdaj v kupeju kakor v bučelnem panju: govorjenje in upitje, pevanje in kavsanje, smeh in jok, vse uprek. In ves tek mislij se zdaj ustavi v Markovi glavi vsled te babilonske zmešnjave.

VII.

Ko je Marko stopil na domovinska tla, prvi njegov pot ni bil k Reziki, kakor bi menda kdo mislil. Negotovost njegovega rojstva mu ni dala mirú. A kam naj se obrne, da poižvé kaj gotovega? — V župnijo pojdem, si misli, in gospodu župniku razložim celo stvar. Oni mi gotovo pojdejo na roko. A župnik mu pri vsej dobri volji, ni mogel dosti pomagati. On je bil tretji naslednik tistega župnika, ki je opravljal župnijo v onem kraju ob času Markovega rojstva. A spominjal se je, da kuharica onega prejšnega župnika še živi nekje v okolici. Mej temi, ki bi mogli vedeti kaj natanjega, gotovo je tudi ona. In našel jo je Marko „Kdo bi se ne spominjal Anke Škerbunčeve?“

zakliče stara sklonjena ženica na Markovo uprašanje, ali se kaj spominja njegove matere. „Saj je bila najbrhkejša deklica v vasi in je tako mlada morala umreti! Ona ni bila iz naših krajev, županova jo je pripeljala s seboj iz svoje rojstvene vasi, tam od nekod s Krasa, da bi jej pestovala otroke. Bila je sirota in z županovo v sorodu. No, kakor pravim, lepa je bila, da je vse kar strmelo. Jaz sem vedno prerokovala, da jej lepota bode še v pogubo. No, potem je nastala vojska — da nas Bog obvari kmalu enake! — in prišla je truma vojakov in pri županovih jih je bilo vedno največ nastanjenih. No, saj pa je znano, da takim svetoklatežem ni nič svetega na tej zemlji! A umrla je z Bogom spravljena! Naj v miru počiva! Menda jej je že tudi na onem svetu odpuščeno!“

Marko je izvedel dovolj. Koj odpošlje na Dunaj težko pričakovani odgovor. Pisal je prisrčno, prijazno, imenoval ga je celó „očka“, kar je zapuščenega starca povzdignilo v nebó prevelike sreče.

Ni več dolgo časa trajalo po tem in črno obrobjeno pismo je Marku naznanilo očetovo smrt. Marko je zopet podedoval nekaj tisočakov, v srcu pa je ohranil ljub spomin svojemu pozno najdenemu očetu. —

Mesec dnij po svojem prihodu v domovino praznoval je Marko svoj poročni dan.

„Rezika, Rezika, kdó bi se bil nadejal pred dvema in pol letoma, ko sem jemal od tebe slovó,

da še dočakam poročnega dneva s teboj?" reče Marko do solz ginjen, ko koraka iz cerkve gredoč na strani svoje mu poročene Rezike. Bilo mu je pri srcu, kakor da bi se hotel zjokati, in vendar ni bilo v tem trenutju srečnejšega človeka pod nebom.

V presrčnih ali svečanih trenutkih življenja presune včasih človeka tajna, nerazumljiva otožnost, ki ni drugo, kakor predslutnja, da mine tudi ta sreča, kakor vsaka druga na svetu.

„Jaz sem pa vedela“, odvrne Rezika zaupno in veselo ob enem, „da je Bog mogočen in njegova milost brezkončna. On, ki daje drobtinico stradaljočemu ptičku, zakaj ne bi imel žarka sreče tudi dvema zvesto se ljubečima srcema?“

A novemu zakonskemu paru ni zasijal samó žarek sreče, temveč tudi solnce polne zadovoljnosti. Dva odgojitelja ima vsak človek: roditelje in nezgodo. Kadar človeku za rana umró stariši, takó da niso mogli dopolniti svoje dolžnosti do otrok, ali pa, kadar roditeljeva beseda ne pomaga, ondaj pride nesreča, da dopolni njegovo odgojo.

Marko je odrasel brez odgoje; nesreča mu je bila z mlada za petami, a prav ta nemila usoda je vzbudila sočutnost vrle devojke, Rezike, do njega. Takó mu je Bog v nesreči poslal prijateljico, katera ga je ne samó rešila telesne in npravne pogube, ampak mu tudi postala izvir zemske sreče.

2. Dneva ne pové nobena pratika.

I.

Pozabi, dragi bralec, za pol urice prelepo svojo domovino, krasno zemljo slovensko. Spremlji me v sosedno, vedno cvetočo Italijo. V Iskijo te hočem voditi, na mični otok nasproti italijanskemu mestu Napolju, ki slovi po svoji prelepi legi in lepoti. Zemlje meri ta otok pet četrтин milje, jako rodovitne, posebno vina, in ima tudi gorke kopelji. Najvišja gora tega otoka je visoka 2356 čevljev. Glavno mesto otoka se tudi imenuje Iskija. Razun tega kraja je jako obiskovano bilo mestece Kazamičijola. Štelo je nad tri tisoč prebivalcev in blizo ravno toliko tujcev. Ljudje so bili jako delavni in razumni; preživljali so se s poljedelstvom, s sadjerejo in lončarijo. V tem slednjem delu so posebno sloveli. Najukusnejša lončarska dela so tu izdelovali.

Kazamičijola ni poznala revščine in ravno v tem se je ona odlikovala pred drugimi manjšimi italijanskimi mesti, kjer ljudstvo trpi veliko pomanjkanje. Sploh se je zdelo, da sta v Kazamičijoli mir in sreča doma. V ta rajski italijanski kotiček prihajali so leto in dan bogatini iz vseh krajev svetá, da se užijejo zemeljske milobe. Tja so bolniki

pribežavali, iskajoči izgubljenega zdravja pod vedno vedrim podnebjem, v vedno cvetoči prirodi. Ne daje se tajiti, da so tudi tujci veliko pripomogli k občenemu blagostanju.

In vendar, ta čarobni božji kraj, ta blažena zemlja, ljubljena in občudovana od tisoč in tisoč ljudij, bila je blizu nevarnosti, da se ne bi zgrudila v prah in izginila v nič. Eden podzemski grom, eden strašen poriv in — Kazamičijola je bila kup prahu. Ona mogočna roka, ki je uničila Sodomo in Gomoro, pokazala je zopet tukaj svojo moč. Kratek pa grozen potres, kateri je trajal komaj petnajst sekund, uničil je mesto s skoraj vsemi njegovimi prebivalci. Le majhno število teh šest tisoč ljudij je bilo smrti rešeno; a tudi ti so bili skoro vsi več ali manj ranjeni. To se je zgodilo 28. julija l. 1883. med deveto in deseto uro po noči.

II.

Bilo je v jutro za rana onega osodepolnega dne. Solnee je ravno vzhajalo v vsej svoji krasoti in poljubovalo s svojimi zlatimi žarki temno-zelene valove morjá. Polja in vrtovi, obsijani od solnea, bliščali so, kakor da bi bili posuti z biseri. Po svitlih vejah in zeleno-zlatih beresnih strehah starodavnih oljk in lovorov skakali so veselo pevajoči brhki ptički, pozdravljaje mladi dan. Tiho je še

bilo po mestu, samo tu pa tam se je kakošno posamezno okno odpiralo, iz katerega je pokukala zaspana glava.

Nekoliko proč od sredine mesta, bolj proti morju, kjer so stale samo majhne, a čedne hišice, tam pa je že vse bilo po koncu. Ni bilo čudo; tod so stanovali samo prosti delavni ljudje, kateri so z vzhajajočim solncem vstajali na delo, a še-le se povračali na dom, ko je uto nilo solnce za morjem.

Zdaj se odpró duri pri eni taki hiši in ven stopi priletna ženska. Bila je prosto a snažno oblečena. Postala je pred hišo in nekolikokrat se ozirala na desno in levo stran ceste. Bilo je videti, kakor da nekoga pričakuje; skrb in nemir sta se jej brala z lica. Majala je s sivo glavo, sklepala roki in vzdihovala polglasno: „Ni ga še, Toneja! Kot neki hodi, da ga niti v jutro še ni domá? Še nikdar ni noči iz doma prebil. Oh, slaba tovaršija, ta je strup mladih ljudij!“ Omolknila je in si obrisala solzo iz očesa.

„Ah Tonček, Tonček!“ začne kmalu potem znovič tugovati in zopet se ozira po cesti; „tvoj oče ležijo na smrtni postelji, a ti se menda še zdaj veseliš v razuzdani družbi. Ali tvoje srce ne želi si zadnjega blagoslova od umirajočega očeta?“ Povzdignila je rosne oči proti nebu, usta so jej natihoma šepetala, potem pa je vsa pobita in žalostna se povrnila v hišo.

Stara ženica je bila ribičeva žena. Njen mož bil je najbolj znan ribič v Kazamičijoli. Le ribič Tomaž, tako mu je bilo ime, znal je loviti najboljših in najdragocenejših rib. On je preskrboval z ribami najimenitniše gostilne in je bil dobro plačan. Dobro se je tedaj godilo ribiču in njegovi ženi; a bila sta tudi blagostanja vredna. Bila sta ponižna, marljiva, poštena, bogaboječa in pomagala sta revnim, kakor sta le mogla. A vendar nista bila srečna. Bog jima je bil dal edinega sina, kateri jima je delal več žalostnih, kakor pa veselih ur. Tonček, nju sin, sicer bistra in razumna glava in tudi izvrsten izdelavec lončarskih del, bil je zapravljivec prve vrste. Kar je zaslužil, vse je zapravil. Bil je petindvajset let star, zaslužil je vsaki teden skoro toliko, kakor oče s prodajanjem rib, a vendar še nikdar ni krajcarja prinesel domú. Roditelja sta ga še vedno morala preskrbljevati z obleko in drugimi potrebami. Nič ni pomagalo svarjenje in žuganje očetovo, nič niso izdale prošnje in solze matrne; Toneta ni bilo mogoče spreobrniti.

Ker ni mogel pred enim letom vsled bolezni več tednov iti na delo in ni tedaj nič zaslužil, upali so starši, da se zdaj odvadi nočnemu pohajkovanju po krčmah, kjer je s kvartanjem in pijančevanjem zapravljaj ves zasluženi denar. Sklenila sta celo, da ga obdržita tudi, ko ozdravi, doma, samo da ne bo imel več prilike, zahajati v slabo

tovaršijo. Saj lahko pomaga očetu ribe loviti in sam postane enkrat ribič.

A komaj je bil Tone nekoliko ozdravel, ni mogel doma strpeti. Ko ga starši niso videli, zbežal je vsak večer iz hiše. Ker pa denarja ni imel, prodal je svojo obleko, denar pa zapravil.

Starši so z spoznali bridkim srcem, da ni v njih moči, preobrniti sina. Nosila sta križ, kateri jima je bil Bog naložil, in če tudi sta vedela, da je vsaka beseda zastonj, vendar nista ponehala svariti ga in prigovarjati k dobremu.

K tej nesreči prišla je nenadoma še druga. Očeta je enkrat ulovila nevihta na morju in on se je pri tej priliki tako močno prehladil, da je nevarno zbolel. Zasluzka ni že več mesecev bilo pri hiši in slabo bi se bilo rodbini godilo, ko ne bi bila varčljiva zakonska vsako leto nekaj malega na stran devala.

Tudi zdaj, ko je hiši pretila revščina, ni se sin spametoval. Hodil je rajše v oglodani obleki, kakor da bi si sam nove kupil.

„Čemu se trudim celi dan z delom, če ne bi se potem zvečer veselil?“ odgovoril je sin materi, ko ga je ta zopet enkrat prosila, naj ne hodi vsak večer z doma, temveč da naj daruje vsaj eden del svojega zaslužka za hišne potrebe, ker oče ne morejo več zaslužiti. Človek je le enkrat mlad, menil je dalje sin, in škoda je za vsak prosti trenotek, katerega ne bi uporabil v svoje razveseljevanje.

To malo pa, kar si sam zaslužim, mi lahko privoščite v svoje razvedrenje. Saj kedar se enkrat oženim, bode vsega veselja in prostosti konec; takrat Vam pa obečam, mati, da hočem postati pameten.

Kaj je na to hotela storiti uboga mati? Da bi s prepirom dosegla svojo željo, zato je bila preblaga. Molčala je in uporabljala sproti s tolikim trdom in v tolikih letih prihranjeni denar. S strahom se je ozirala v prihodnjost. Prihranjena matica naglila se je vedno bolj h koncu, a žena je slutila, da njen dobri mož ne ozdravi več. Kaj bode potem ž njo in ž njenim razuzdanim sinom?

III.

Zadnjo noč njen mož ni več tožil o bolečinah, kakor sicer. To je bilo sicer dobro za bolnika, a nesrečna žena je žalostna sprevidela, da ravno to je znamenje bližnje smrti. Dala ga je tedaj ono jutro prevideti.

Oče je umiral, a sina že štirindvajset ur ni bilo domú. Vedel je predobro, ko je učeraj v jutro šel na delo, da oče visijo med življenjem in smrtjo. Ko bi vsaj zdaj prišel domú in videl, kako mirno in udano pravičnik umira! Menda bi ta pogled pretresel njegovo dušo in ga nagnil k dobremu. Tako je vzdihovala mati in šla pogledat na prag hiše, ali morda že gre. A kakor smo videli, čakala je zastonj.

„Lucija!“ rekel je slaboten glas, ko se je žena povrnila v hišo, „kje je naš Tone? Zdi se mi, da ni klečal pri moji postelji, ko sem prejel sveto popotnico. Ali morda je?“

„Ne govori“, prosila je žena skrbno; „govorjenje te preveč slabi. Toneta sem poslala po zdravilo, kmalu bode tu“, pristavila je s trepetajočim glasom.

Usta, ki so vajena govoriti vedno samo resnico, kako težko spregovorijo še tako majhno laž.

Milosrčna žena ni hotela možu ogreniti zadnjih trenutkov življenja. Saj je vedela, koliko bi bolnik trpel, ko bi zvedel resnico.

Bolnik ni na to nič odgovoril, a majal je z glavo, kakor da ne verjame besedam svoje žene.

Ure so prešle počasno, žalostno. Sina ni bilo še doma; očetu pa je življenje vedno bolj ugašalo. Ravno, ko je zvonilo poldan, izdihnil je ribič svojo pošteno dušo.

Ženi je tedaj žalost prikipela; glasno plaka-joča nagnila se je k mrliču, objela ga in močila ga s svojimi solzami.

Zdaj se pred vežo čujejo težke stopinje. Žena se zgane; spoznala je sinovo hojo. Hitro spusti dragega mrlčca in gre sinu nasproti.

„Ali je obed že gotov?“ popraša sin z malomarnim glasom, stopivši v kuhinjo. „Volčji glad sem prinesel domú. Kaj še zakurili niste?“ začudi

se slabe volje, ko ne vidi ognja goreti na ognjišču niti loncev z obedom. „Ali ste pozabili, mati, da davi še zajtrkoval nisem!“

„Kjer si celo noč prebil, tam bi bil moral tudi zajutrak dobiti!“ reče mati s strogim glasom.

„Ha, ha“, smeje se sin. „ali mislite, da znajo žabe kavo kuhati? Kajti nocoj sem spal v blatnem jarku, kamor sem po noči bil padel, a vzdigniti se nisem mogel. Poglejte, kako sem ves raztrgan in blaten. Ne bode drugače, mamica moja“, pristavi prilizljivo, „glejte, da si denar priskrbite, kjer morete; novo obleko mi morate kupiti. Čemu me pa tako čudno gledate?“ popraša nenadoma ves začuden in njegova nagajivost nenadoma izgine. „Pa jokali ste se tudi, mati? oči imate še solzne. Menda zato, ker nocoj nisem spal doma? Ali mati, jaz nisem več otrok, da bi me Vi v spanje zazibali. Verujte mi, da sem v jarku prav dobro spal, četudi sem si glavo nekoliko pobil“.

Mati je ves čas pustila sina govoriti, ne da bi ga motila. Med tem pa je molče vzela iz shrambe nekaj mrzlih jedil.

„Za danes se moraš zadovoljiti z mrzlim obedom“, rekla je potem resno in pred sina postavila jedilo. „Jutri, pojutranjem in prihodnje dni pa dobiš obed takošen, kakoršnega si boš sam služil. Ko pa poobeduješ, pridi za trenotek k očetu v izbo“, pristavi še odhajajoča.

IV.

Črez kake pol ure res pride sin v izbo. A kako osupne, ko zagleda nenavadni prizor v sobi! Okna so bila široma odprta, očetova postelja je bila pokrita z belim prtom, na katere desni strani je gorela blagoslovljena sveča, na levej pa je klečala mati in skrivala lice v dlani, kakor dela človek, ki iskreno moli, ali bridko joče. Srce mu za trenotek zastane: vedel ni, a slutil je koj, kaj se je tu notri zgodilo.

„Mati, ali so oče — oče —“ jeclja v posameznih stavkih, a več ne more iz grla spraviti. Neznan nemir, boleost in neki očitajoč glas vesti ga tako presune, da omolkne in uspehan se vsede na stol.

Koga ne gane nepričakovana podoba smrti? Koga ne boli prepričanje, da je nehalo biti srce, ki je njega vselej ljubilo, za-nj vselej se žrtvovalo? — Naj bo človek še tako poln slabosti in lahkih mislij, vendar bode imel še iskrico blagočuvstva v sebi, ktero o posebnih prilikah, če tudi le za trenotek, vendar le v njem zažari.

Da so oče hudo bolni, to je sin dobro vedel, a mislil ni, da utegnejo še umreti. To je, ni hotel na to misliti, ker je vedel, da z očetovo smrtjo mora tudi njegovo lehkomiselnost življenje konec imeti. Vse, kar so oče za-nj storili, vso njih ljubezen, vsako njih opominjevanje in potrpljenje ž

njegovimi slabostmi, mu je še enkrat stopilo pred oči. Milo se mu stori pri srci in nekaj kakor sram ga obhaja, da se je po noči tako dolgo veselil iz doma, da celo domú ni prišel, med tem, ko je oče umiral!

Zdaj vstane mati. Molče privzdigne mrtvaški prt z dragega mrliča in med solzami reče s slovesnim glasom: „Tone, dobro poglej ta mrličev obraz in njegove črte si globoko v srce utisni! Tako mirno spi večno spanje samo ta, ki je hodil pota od Boga naznanjena. Tvoj oče, kar pomnim, ni nikdar posedal eno celo noč po krčmah, ni nikdar, razun če je bil bolan, opustil sv. maše ob nedeljah in praznikih, kakor delaš ti. On se je vselej ravnal samo po božjih zapovedih, in vedi, da kakor človek živi, tako tudi umrje. Dobro si zapomni, Tone, moje današnje besede! Zdaj pa idi naznanjat v farovž očetovo smrt“.

Med tem, ko je mati govorila, poskočil je sin kvišku in je spremenil barve na obrazu. Hud je bil, to se mu je poznalo, in hotel je materi nekaj odvrniti. A pri tem se je njegov pogled nehote zadel v blede očetovo lice. S silo obrnil se je v stran, potem pa, ne da bi zinil besedice, šel iz sobe.

V.

Zmračilo se je in v zvonikih so zvonovi, ker je bila sobota, praznično zvonili angeljsko

češčenje. Iz ribičevega stanovanja so odšli zadnji obiskovalci, kateri so celi popoldan prihajali blagoslavljat rajnkega ribiča. Ribičeva žena zaklene zdaj hišne duri, prižgé luč, potem sebi in sinu pripravi nekaj malega za večerjo. Sin ni bil šel popoldan na delo, temveč pomagal je devati očeta na pare. Po večerji povabi ga mati, da bi molil z njo poleg mrliča rožni venec. Ni se branil sin, a med tem, ko je odgovarjal materi, ki je molila naprej, upri se je njegov pogled poželjivo v odprto okno, iz katerega se je videlo na glavno cesto. Od tam pa je prihajalo veselo petje in vriskanje delavcev, ki so se vračali z dela. Mati je spoznala takoj, da sinove misli, njegovo srcé, nič ne vedó o molitvi, temveč da tavajo daleč proč v kaki veseli družbi.

Po končani molitvi reče mati: „Idi spat, Tone, ako želiš, jaz bom sama bedela in čuvala očeta“.

Na to vstane sin in začne hoditi gor in dol po sobi. Zdaj pogleda skoz okno, zdaj na cesto, zdaj se ozre na nebo, kot bi hotel poizvedeti, kakšno vreme bode. Poznalo se mu je, da želi nekaj storiti ali poprašati, pa da ne vé ali da se ne upa izreči.

Zdaj se mu mati približa in tudi ona gleda zamišljena nekaj trenotkov na gore, na morje, ki je v nočni tihoti skrivnostno šumelo.

„Jaz slutim nekaj hudega v zraku; nesreča nam preti“, reče zdaj mati počasi. „Gore so se davi tako čudno kalile in morje je bljuvalo iz sebe

bele pene. Pred dvema letoma, ko je potres uničil en del Kazamičijole, zapazila sem ravno ta znamenja“.

„Vi vedno vidite sence, mati“, odvrne sin ošabno, „lepšega dneva, kakoršnega smo imeli danes, in lepše noči od nocojšnje, si človek ne more želeti“.

„Lepa noč, da, lepa!“ mrmra mati za-se, „a kdor je že prestal strahove in grozo potresa, ta se ne more tako hitro iznebiti žalostnih utisov. Ravno tako lepa, kakor je nocojšnja, je bila tudi pred dvema letoma noč pred potresom in nihče bi ne bil sodil, da v oni lepoti se skriva poruševalna pošast. Ali ne tiči večkrat v najlepši jabelki ostudni črv?“

„Babja domišljija, drugo nič“, odvrne sin zaničljivo. „Ker so oče umrli, ste Vi žalostni, pa menite, da se mora ves svet z vsemi prebivalci porušiti in pokopati. Mene celo nič ni strah in da Vam to takoj pokažem, se grem nekoliko sprehajat po mestu. Tako zaduhlo je tu notri, da komaj diham“. Rekši, sname klobuk s klina in se pripravlja, da bi odšel.

A mati ga hitro in trdo prime za roko ter reče ukazovalno: „Dokler še oče niso pokopani, njegov sin ne bode skrunil s pohajkovanjem po krčmah očetov spomin; kajti predobro vem, da si tja namenjen. Doma ostani, da še nekoliko pomo-

liva za blago dušo rajnkega in pa za najino. Kdo vé, ali ni ta noč tudi najina zadnja !“

„Izpustite me!“ upije sin ves togoten in se jej iztrga iz rok; „jaz se ne dam voditi, kakor majhen fantalin. Hočem iti z doma in tudi pojdem. Obetal sem tovarišem, da gotovo tudi nocoj k njim pridem. Molil ? že zopet naj bi molil?“ nadaljuje vedno bolj ognjeno in srdito udari s pestjo ob mizo; „ali nisem zdaj več kot eno uro z Vami blebetal ? Kaj zahtevate več od mladega človeka ? Molitev razvedruje in tolazi le stare in bolne ljudi, ki se že dotikajo groba, a ne čvrstih veseljaželnih mladencev. Le molite Vi, kolikor se Vam ljubi, jaz Vam tega celo ne branim ; a tudi Vi nimate meni ničesar braniti, niti ukazovati. Me niso rajnki oče mogli spreobrniti, tem manj me boste Vi. Ko bodem imel Vaša leta, takrat si bodem sam želel miru, ter hočem potem celi dan moliti in premisljevati smrt. Do ondaj pa imam še časa dovolj. Prej pa me niti Vi ne spokorite, dobro si zapomnite“.

Potisnil si je klobuk na glavo, zakuril si pipico in odšel.

„Tone!“ zakliče mati za njim, na pol proseča, na pol grozeča, „pri očetu ostani, dokler ga nama ne odnesó, potem stori —“

A sin je že zapiral za seboj hišne duri, nekaj si pevajoč. Zastonj bi bila mati govorila za njim, on ne bi je več slišal.

„Oh! — Oh! —“ začuje se zdaj zaporedni obupni klic. Zemlja se nenadoma potrese — zidovje poka — grozni odmev in' ropot napolnuje zrak — potem mahoma nastane tihota

Mrtvaška tišina in strašna tema vladata nad porušenim mestom Kazamičijolo. Tam, kjer so se pred nekoliko trenotki povzdigovala krasne hiše in ponosna poslopja, vidite zdaj kupove porušenega, kadečega se zidovja. Morje se je v trenotji nazaj skrčilo za pet ali šest metrov, in tuli, buči in se peni, kakor v najhujšem viharju. Polagoma se tudi ono pomiri; drugega ni čuti, kakor vzdihovanje umirajočih in stokanje ranjenih. Ono majhno število rešenih tava kakor v sanjah po razvalinah nesrečne zemlje, na pol blaznih od strahu, nemih od groze.

Dve uri, dolgi kakor večnost, ste prešli, predno je svet zvedel strašno nesrečo, predno je prišla pomoč iz bližnjega Napolja.

VI.

In zopet je solnce vzhajalo, kakor včeraj, nad mestom Kazamičijolo. A danes ono ne poljubuje polja in cvetja posutega z roso; danes pošilja svoje rmene žarke na krvave razvaline, ki se zdijo posute z rubini. Danes solnce ne pozdravlja s svojim bleskom veselega delavca na delu. Sto in sto de-

lavcev je sicer našlo v Kazamičijoli, največ vojakov poslanih iz Napolja, da izkopljejo ranjene in mrtve, ki so bili živi pokopani; a ti delavci niso veseli; blede, presunjeni, z mrzlim znojem na čelu, pazljivo kopljejo, da ne bi z motiko zadeli v kako človeško truplo. Kličejo v razvaline, ali ni kdo pokopanih še živel; poslušajo, od kod prihaja zdihovanje, da rešijo, ako mogoče, umirajoče strašnih muk.

Dolga vrsta izpod razvalin izkopanih mrličev leži po vrsti na golih tléh. Nekteri so tako razmesarjeni, da se iz njih komaj še človek pozna. Drugi zopet se zdijo, da spijo, tako mirno tu ležijo brez življenja. Onim, katerim je smrt nenadoma ugasnila luč življenja, je še poznati smehljaj na bledih ustnicah. A mnogim pozna se iz bolešno-nategnjenih črt obraza, iz betvice lasi, ktere so si v obupu iz glave pulili in ktere še krčevito drži stisnjena pest, da so se bojevali z groznimi smrtnimi težavami.

Kakor senca se tam počasi vzdiguje iz razvalin bela prikazen, blede kakor smrt, ter išče s preplašenimi uprtimi očmi okoli sebe po razdjanem zidovji. Bil je dvanajstletni fantek v sami srajci, iskajoč svojo mater. Pripovedal je pričujočim, da se je ravno ulegel v posteljo in je z materjo opravljal večerno molitev, ko se soba nenadoma zavrti, njegova postelja se zvrne in on izgubi zavest. Ko pride k sebi, izkoplje se sam iz razvalin, a matere ne najde poleg sebe. Glasno jokajoč koplje in gre-

be potem ubogi dečko še celi dan z rokami, da so mu že krvavele, ne zmenivši se za glad in neprenesljivo vročino. A matere ni našel. Še le drugi dan jo delavci privlečejo mrtvo izpod težkega kamenja pri tleh hiše. Toliko, da ni znorel ubogi sirotek pri tem pogledu. Redek, ganljiv dokaz otročje ljubezni!

Med živimi zasutimi, a smrti rešenimi, bila je tudi krasna, mlada gospodičina. A njeni dolgi, gosti lasje bili so — sivi. V eni noči je od prestanega strahu osivela.

Tukaj zdravniki režejo ranjencu roko ali nogo; tam vežejo rane; zopet tam oživljajo nezavestnike. Med zadnjimi bila je tudi priletna gospa. Ko pride k sebi, ozre se željno okoli sebe, potem se glasno zasmee, a na to britko zajoče in upije: Kje so moji otroci, moji preljubi otroci? Bila je zblaznela. Moža in petero otrok je bila zgubila.

Grozoviti prizori! Nehoté človek preplašen in pretresen do dna srca vzdihuje: Zakaj toliko gorja na svetu? Kaj je človek, bogastvo, vednost, čast in veličastvo sveta? — Bog povzdigne svojo roko in ves svet se zdrobi v prah. Ura našega rojstva se na zemlji lahko izračuni, a ura naše smrti je znana samo enemu, vseмогоčnemu stvarniku neba in zemlje. Bodimo torej na njo vedno pripravljeni! Mlad ali star, zdrav ali bolan, vsi smo enako vpisani v skrivnostno knjigo smrti.

VII.

Tudi ribičevo hišo so prekopali delavci. Koj pri vhodu hiše so našli pomandrano človeško truplo s popolnoma razbito glavo. Delavci niso mogli spoznati, čegavo da je, a mi vemo, da je ono ribičevega sina.

Med hišnimi razvalinami ležala je odprta krsta in mrlič v najlepšem redu je počival v njej. Kos neporušenega stropa je čuval mrliča potresove sile; samo prašen je bil, družega se mu nič ni zgodilo.

Ne daleč od njega je ležala njegova žena s sklenjenima rokama, med katerimi je še bil upleten rožni venec. Na čelu je imela veliko rano. Iz nje se je dalo soditi, da je, od velikega kamna ranjena, pri priči ostala mrtva.

Strašna osoda! Mrtveca je štedila potresna jeza, a ženo je pobila. Nov dokaz, da živi smo si z mrtvimi enaki, kar zadeva našo moč proti skrivni osodi, ki vlada nad nami in našim dejanjem. Samo duša nam je popolnoma dana v oblast, da jo zveličamo, ali pogubimo. Živimo tedaj pobožno, pošteno; ohranimo si čisto srce in čiste roke od vsega hudega. Naj nas potem kedarkoli hoče pograbi s svojo koščenc roko, odvzame nam sicer teló, a duši pusti doseči določeno plačilo, kakoršno smo si namreč zaslužili v življenju.

3. Nekoliko besedic o ženskem vprašanju.

(Kres 1884)

I.

Minulo je že več stoletij, kar se razpravlja žensko vprašanje. Govori in piše se za ženstvo in proti ženstvu, ali rešitev tega vprašanja je skoro vedno pri starem: ženske imajo, kakor nekdanje ženske, svoje sovražnike in svoje branitelje. Najneumnejše trditve so se izrekle, da bi se dokazalo, da je ženska kakor v telesnem, tako tudi v duševnem oziru slab^ejša od moškega, da je nje^{va} volja toliko slab^ejša od moške, kolikor bi bil nje^{duh} manj bister od moškega; da, našel se je tudi pisatelj, ki je trdil, da so nje^{možgani} ložji od moških! Od tod bi tudi prihajal ^{razlog} vzrok, da bi ona ne bila zmožna izpolnjevati tega, kar premorejo moški. Vse to se je seveda samo trdilo, ali dokazati tega do sedaj še ni mogel nikdo.

Jaz menim, da predno se bo dalo trditi, kako sta si različna oba spola v razumnosti, zmožnosti, vztrajnosti in volji, morali bi prej moški in ženske obiskovati enake šole, baviti se z enakimi študijami, opravljati enake posle. Se vé, da bi le v majhnem to bilo mogoče, a ne celoma. Zatorej se tudi ne more prej soditi o pravi različnosti moške in ženske razumnosti.

Gotovo je, da, odkar svet stoji, ¹²prepričujemo se, da sta oba spola obdarjena z različnimi lastnostmi, a te lastnosti se ujemajo med seboj.

A ne samó človeška spola, temveč tudi vsaka živeča in neživeča stvar na svetu razlikuje se druga od druge. Vsaka ima svoj določeni namen, ktereга mora tudi izvrševati, ako hoče imeti svojo veljavo. Ako pa tega svojega namena ne izvršuje, greši proti prirodnim zakonom in postaja zavirek občenemu razvitku. S konji na pr. vozimo in na konjih jahamo; z voli vozimo in orjemo; krave nam dajejo tečno mleko. Vsaka teh treh živalij ima različen namen, vsaka nam je k občenemu blagostanju potrebna, težko bi pa bilo soditi, ktera izmed njih je koristnejša človeštvu in ktera bi se lože pogrešela. Telesna moč! evo glavne, toliko hvaljene prednosti moških! Nežnost, lepota, čuvstva! evo glavne prednosti ženskih bitij! Moč, ljubav in lepota pa, te tri reči so življi, ki delajo človeški uзор. Ako eden teh življev hoče veljati več od drugega, rodi se nesklad in nered. Postavljanje moči nad lepoto, znači surovost; postavljanje lepote nad moč pa znači nravno popačenost. Iz tega pa sledi, da sta si oba spola v tem enako potrebna.

Poglejmo zdaj nekoliko, za kaj in koliko so ženske veljale pri naših prednikih.

Ženska pred časom krščanstva smatrala se je pri patrijarhih samó za porodnico in čuvajko otrok: pri Egipčanih je uživala nekoliko več spo-

štovanja, a vendar je veljala še vedno za neko igračo ; pri Grkih bila je nekaj časa skrita in prezirana, n. pr. v Atenah ; pozneje je zopet imela vsakršno svobodo, kakor v Sparti, a iz te svobode se jej je rodilo poniževanje in zaničevanje. Še le krščanstvo je izreklo modro in blaginje polno izjavo, da so vsi ljudje enaki, tedaj tudi moški in ženske.

Obema spoloma se je pred oči postavljalo neko vzvišeno bitje kot obeh stvarnik, ktereга sta oba spola smela imenovati očeta ; obema spoloma se je dajala gojitev osrečevalnih čutov, neke srečne bodočnosti posmrtné, neke večné, blažene enakosti med narodi, stanovi in spoli.

Od tiste dobe so bile ženske spoštovane in ljubljene, dà v nekterih narodih celó oboževane in občudovane. Sevéda govorim o krščanskih in izobraženih narodih ; pri barbarskih in neizobraženih igrala je ženska in še vedno igra jako žalostno ulogo. Zató pa tudi pri narodih in človeških plemenih, kjer je ženska izključena od društvenega gibanja ter jo pusté rasti v nevednosti o društvenskih in domovinskih stvaréh, ni napredka, pravi narodni in državni napredek je tam nemogoč. Taki narodi so obsojeni k poginu ali k sužnosti.

II.

Kakó se pa dandanes misli in sodi o ženstvu?
— Kakšen je njih úpliv v družbinskem in društ-

venem življenju? — Kakošna je njega odgoja in kakošna bi morala biti? — O tem hočem napósled govoriti.

Sodba o ženskem značaju je razven male izjeme še vedno jako neugodna. Kot glavni greh očita se ženskam lahkomišelnost, gizdavost, razkošnost in nečimernost. Kteri dobi ženske starosti pa navadno veljá ta ostra sodba? — Brez dvombe najbolj osemnajstim do petindvajsetim letom, tedaj oni dobi, ko je ženska najbolj občudovana, najbolj obožavana, najbolj dvorjena, najbolj iskana od moškega sveta. Od mladih, brezskrbnih in tedaj tudi še lahkomišelnih devojk, katerih glavna misel je takrat z večine res le nakit in gizdavost, prenaša se navadno sodba na vse ženstvo. Kedar pa se ženska približuje svojemu tridesetemu letu, izgubi polagoma oni čar, ki vzbuja moško pozornost, in od tedaj ostane nje tedanje mišljenje in delovanje navadno samó ožjemu družbinskemu krogu znano. O nje prvem značaju, o njenih duševnih zmožnostih in o nje razumnem delovanju, ki se zdaj dan za dnem vrši v blagost njene okolice, je svet slep in gluhi.

Kedaj pa postane moški zrel za svoj posel, za svoj urad? — Gotovo še le v svojem tridesetem, petintridesetem letu. Pred to dobo tudi on ne vzbuja, razven male izjeme, pravega zaupanja. Stoprav tedaj se je njegov um popolnoma razvil, še le tedaj je popolnoma zrel za težavniše delo, za težavniši posel.

In mislite-li, da je ženska razumnost v svojem razvitku različna od moške? — Ko je ženska dvajsetletna, ima predpravico lepote, je cvetica, ki privablja, očaruje, a ni še ženska v pravem pomenu besede. Nje duh, nje srce, da dozorita, potrebujeta isto število let, kakor moški. Tudi ona dopolnjuje z vajami in izkusbami svoje duševne moči. Ako je tedaj ženska v svoji mladosti nekoliko lahkomiselná, so moški v onih letih se bolj lahko-miselni, kar bi ne bilo težko dokazati.

Da bi ženska bila gizdava, nečimerna, razkošna! — Da je to v mnogih slučajih resnično, kdo pa je tega najbolj kriv? — Nihče drug, nego moški sami!

Koliko moški pišejo in želečno govorijo o ženski ponižnosti in pohlevnosti, kakor o nekem nedosežnem uzoru! Ali kakó malo jih je, ki bi spoštovali in odobravalí to prelepo žensko čednost! Kaj je blaga, pridna, npravna ženska v moških očéh, ako nima na sebi nekoliko onega nakita, nekoliko one prilizljivosti, ki dela žensko zanimivo? — Ako ga nima, ostane prezirana in zasmehovana pri vseh svojih prelepih čednostih. In ravno oni, recimo gospodje soprogi, bratje itd., ki svojim ženam in sorodnicam vedno na srce polagajo žensko pohlevnost in skromnost v opravi, ravno ti so prvi, ki občudujejo in se klanjajo zunanjemu ženskemu blesku.

Žalibog, da ženska ugaja, samó dokler je lepa in mlada! Ko jej izgine mladost in ž njo lepota, vse je pri njej skončano. Ali je potem čudo, ako si taka revica, posebno če ni še omožena, prizadeva, kakor more in zná to nadomestiti, kar jej priroda ali ni podarila ali pa je že vzela; da si prizadeva z umetnimi barvili in s kričečim nakitom podaljšati svojo čarobnost? — Kakó hudo je biti preziranim, zaničevanim, pozabljenim!

Gotovo je in bode vedno brezpametnih žensk, ki vse svoje žive dni na nič drugega ne mislijo nego na olepšanje in nečimernost. Ali so pa morda vsi moški modri, popolni, štedljivi? Na vsak način smé se z mirno vestjo trditi, da je želja do štedljivosti bolj ženski nego moškemu prirojena.

Da ženska v svoji prvi mladosti preveč gleda na svojo zunanost, je resnica, a res je tudi, da ona v poznejših svojih letih vso svojo skrb obrača samó na blagost svoje rodbine. Kaj so njej dragocene obleke in druge ugodnosti proti blagostanju drage rodbine? Delala, štedila, dà, odrekala bode sebi najnedolžnišo zabavo, pritrgavala si bo, če treba, tudi kak boljši grižljaj, samó da bi ljubemu otroku ne odrekla pametne želje ali ne zanemarjala njegove odgoje. Žrtve, ktere ženska kot mati prinaša svoji rodbini, teh ne bode oče nikdar prinašal.

Sicer pa mora ženska srednjega ali nizkega stanú za svojo rodbino toliko delati in misliti, da jej ne ostaja niti za trenotek časa, da bi gojila

puhle želje. Veliko krivico dela torej ženskemu spolu, kdor trdi, da je ona ohola, nečimerna, zapravljava. Če so pa bogate ženske gizdave, kaj to škodi? Od koga naj bi živeli rokodelci, če ne od premožnejših in bogatejših? — Denar, kateri bogata gospa troši za svojo dragoceno opravo, ne pada na nerodovitna tla; koliko pridnih rok podpira ona s svojo razkošnostjo! Sicer pa ženski ktereга koli stanú nikakor ne škoduje, da je nekoliko gizdava. Ženska, ki zanemarja svojo zunanost, ki hodi v zanemarjenih oblekah, taka ženska je lena, in bodite zagotovljeni, da kakor zanemarja sebe, zanemarjala bode tudi dom in otroke. Nasproti pa bode snažno in ukusno oblečena žena z isto natančnostjo gledala na domači red. In taka bode gotovo manj izdajala za svojo opravo, kakor tista, ki hodi v zanemarjenih oblekah. Prva namreč štedi svoja oblačila in nosi eno po več let, če si tudi na njih nekoliko popravlja kraj, da ne izgleda starikava, dočim druga jedva eden sam letni čas izhaja s svojo obleko.

Poznam žensk, ki neizmerno mnogo potrosijo na svoje obleke, in vendar se zdi, da vedno hodijo v starih. Druge zopet jedva tretjino tega izdajejo, a so vedno ukusno in po šegi oblečene. Pridnost, štedljivost in ukusnost, te tri lastnosti so ženski gotova glavnica, ki njej in hiši zagotavljajo blagostanje.

III.

Preidimo zdaj k ženski odgoji. Kakošna bi morala biti ženska odgoja? — Lahko vprašanje, težaven odgovor!

V starih časih ni bila nobena rodbinska skrb takó malovažna, kakor bodočnost devojke. Oče se navadno celó nič ni brigal za izobrazbo svoje hčere, a tudi mati samó nekoliko. Ako je hči znala v hiši pomagati dekli pri vsakem delu in biti podložna roditeljem, ako je znala čitati iz molitvene knjižice in podpisati svoje imé, ako je oskrbljevala rodbino z nogavicami in za domače prela platno, znala je dovolj. Navadno je stopila v zakon, še predno bi bila kdaj videla gledišče od znotraj, da o drugih zabavah molčim. Moža, kteremu je obljubila zakonsko zvestobo, izbrali so jej roditelji. O njenem nagnenju k bodočemu soprogu, o njenem mnenju pri tem važnem koraku, ni bilo govora. Samó to je dobro vedela, da bode odslej morala soprogu v vsem biti podložna in pokorna. Namen zakonske žene pa si je tolmačila takó, da mora poviti mnogo otrok, ktere mora vse sama dojiti in vzrediti, da jo bodo otroci jezili in mučili, kakor je ona nekdam s svojimi brati in sestrami delala preglavice roditeljem. V tem zmislú so se odgojevale devojke tudi boljših rodbin pred štiridesetimi in tridesetimi leti. Dandanes je drugače.

Jedva uide deklica naročju pesterne, mora že kakor nje brat s knjigami pod pazuo v šolo. In pisanje, risanje, fizika, kemija, matematika, geometrija, literatura, jeziki, godba mučijo celih deset, dvanajst let ubogo deklico. Da bi si oddahnila in razvedrila mladi duh z otročjimi k telesnemu in duševnemu razvitku toliko potrebnimi igrami, ostaja jej malo časa. Njeno življenje je podobno kolesu, ki se neprestano suče okoli pouka. Igla in drugo domače orodje pa jej je znano le površno. In takó vzgojena devojka vzrase slabotna, bledolična, tesnoprsna, polna domišljene učenosti in visokočutnosti, zmožna sicer povedati sodbo o kakem novejšem pisatelju ali o spretnosti prvega glediščnega junaka, toda popolnoma nevedna o prepotrebem dejanskem, toliko resnem rodbinskem življenju. Zdaj nastane uprašanje: zakaj li takó ogromno število roditeljev s tako hlastnostjo preoblaga svoje hčere s poukom, ako jim ta v življenji le škodo, a nič koristi ne prinaša? — Navadno samó iz puhle prevzetnosti, da morejo svetu reči: Vidite, kakó izobražena je naša hči! Pridite snubači, tú imate znamenito nevesto! — A ta znamenita nevesta bode, če ne najde v zakonu onega uzora ugodnosti, o katerem je prej vedno sanjarila, v svoji nezadovoljnosti samó mučila ubogega soproga s svojimi razdraženimi živci.

In taka nevesta naj bi potém bila uzorna,

požrtvovalna mati ? — Stara, nekdanj navadna odgoja žensk sevéda ne bi nikakor več zadostovala sedanjim zahtevam. S svetovnim napredkom mora napredovati tudi ženska odgoja, sicer bi napredek ne bil občen in bi ne mogel širiti se. Pa ali bi se ne dalo med nekdanjo in sedanjo žensko odgojo najti prave razmere, ktera bi nam ustvarjala blagih, izobraženih mater, pridnih in razumnih gospodinj ? — Umetnosti in znanosti so krasne reči, ktere pa se ne morejo prav sprijazniti z ono polovico človeštva, ki je stvarjena za vzrejo in vzgojo mladega zaroda. Ako želimo pri peči greti mrzle ude, ne smemo peči prenapolnjevati z drvi, sicer bi se spekli ; le majhen plapolajoči plamen nas bode blagodejno ogreval. Ženska, ki je bedasta in nevedna, je nekaj strašnega, a ravno tako strašna je tista, ki vedno govori o največih pisateljih, umetnikih in drugih imenitnikih kakor o svojih največjih prijateljih.

Ako zna ženska, ktere pravi namen je, da postane žena in mati, pisati pismo brez pogreška, ako vé, kje stojé glavna mesta našega cesarstva, ako pozna vsaj po imenu najimenitnejše in najbolj znane pisatelje in umetnike evropske, je po mojem mnenju učena dovolj. Izmed jezikov naj bi dobro poznala poleg svojega materinskega, ako mogoče, tudi eden svetovni jezik, na pr. v Avstriji veljavni nemški jezik. Francoščino, angleščino prepuščajmo v naših krajih ženskam viših krogov, ali

pa takim, ki se izobrazujejo za učiteljice in odgojiteljice. Kje bode našla prilike pogovarjati se v njih ali pa dovolj časa spisuje ali čitáje vaditi se v njih? Saj je znano, kako hitro pozabi človek tuj jezik, ako se ne vadi v njem. Škoda tedaj denarja in časa, ki ga mlado dekle potratí s francoščino ali angleščino. Naj bi matere dorasle hčerke, ki so dovršile šolska leta, pri sebi na domu obdržale in jih ne puščale celi dan letati od enega pouka k drugemu. Tú naj bi se one ž njimi vadile v gospodinjstvu, naj bi materam pomagale pri nadzorovanju mlajših bratov in sester, kuhinje, perila, da bi se mlade učile hišnega reda, točnosti, marljivosti. Pri vsem tem pa naj bi se tudi pridno učile vsakoršnih ročnih del, osobito izdelovanja oblek in perila, kar dandanes toliko denarja požira, ako se izven hiše tujim rokam izroča.

Le tako resno-prosto vzgojene mladenke postanejo enkrat pridne, varčne gospodinje, ljubeznive soproge, vzgledne matere. V sredini domače rodbine se pooblažuje dekliško srce: tú ima dekle priliko, poznavati temne in svetle strani življenja, umevati različnosti značajev; tú se njena potrpljivost vadi, le-tu postaja njeno srce sočutno, njena volja krepka in požrtvovalna. Le rodbina bodi tedaj najvažnejša dekliška šola; rodbinsko življenje jo bode učilo čednosti in skromnosti v sreči, kreposti in neustrašenosti v nesreči.

Sicer pa je sevéda tudi med ženstvom razločkov in jih mora biti. Ni vsaki ženski sojeno imeti lastno rodbino. Mnogo jih je tudi takih, ki célo svoje življenje ostajajo samice in katerim je samim treba služiti si vsakdanjega kruha. Ker pa hčere izobraženih rodbin ne morejo postajati služkinje, šivilje, natakarice, zato je naravno, da morejo le z duševnimi vednostmi in na priličen način zadostovati potrebam življena. A o vrstah teh žensk in o njih izobrazbah govorimo pozneje. — Opomniti še moram, da kar je bilo prej povedano o previsoki ženski izobrazbi, to nikakor ne velja o naših Slovenkah. Žalibog, da Slovenkam še mnogo primanjkuje do tega, da bi bile dosegle ono stopinjo izobraženosti, katero rodbina in društvo zahtevata od njih. Vsekako pa je moje trdno prepričanje, da se mora pri ženskah več ozira jemati na odgojo srcá, nego na izobrazbo duha. A ženska izobraženost, naj si bo visoka ali prosta, bodi vedno čim bolj mogoče resna.

Bodi deklicam, katerim je dano doseči višo izobraženost, pouk sveta stvar; njega naj se oklepajo z veseljem in trdnim prizadevanjem, učiti se v pravem pomenu besede in ne, kakor je žalibog pri večini navada, samo za puhlo prevzetnost in bahanje. Le resno poučena ženska bode znala z jasnim razumom, s praktičnim dobrim ukusom, s požrtvovalno potrpljivostjo ter s čutečim srcem voditi svojo rodbino. Kajti ženska mora izpolnje-

vati ne samó sitni in trudapolni posel, ki ga zah-teva prva vzreja otrók, ampak ona mora tudi svoj zarod, dokler popolnoma samostalen ne postane, v vseh okoliščinah voditi, poučevati ga, njegov pouk nazirati, pri izbiranju stanú mu pomagati, ná-nj s svétom uplivati, s kratka: njegova nagnenja in slabosti ravnati, nad njegovo bodočo srečo čuvati in varovati ga vsake nesreče o pravem času.

Ženska moč v rodbini je brezmejna; materin um in upliv delata čudeže: žena ozdravlja bolnike, prestvarja trde značaje v čuteče in premehke v junaške; žena oživlja lene, pretvarja malodušne v delavne in marljive. Ženski poklic ni takó malo-važen, kakor si mislijo mnogi. Rés, da ta poklic ne zahteva visoke dušne izobrazbe, a zató tem več srčne. A kdo ne vé, da je odgojevanje srcá mnogo teže, nego odgojevanje duha?

In društveno čuvstvo, ktero se rodi v rodbini in razvija v šoli, blaži v cerkvi, širi v narodih, ktero rase in postaja državno, človeško, občno, da bi se rázvijalo in raslo brez ženstva in njenega upliva?! — Celó nemogoče! In tu imamo zopet nov dokaz, da ste moška in ženska izobrazenost enako po-trebni občnemu napredku in blagostanju.

A še nekaj besed o ženski odgoji kmečkega stanú! Utegne se mi reči, da postane kmetica pridna gospodinja in dobra mati tudi brez pametne odgoje. Mogoče, ker izjeme so povsod; ali v obče je to neverjetno. Kmetica kakor gospá potrebuje

odgoje srcá, da si pooblažuje čustva; kajti le potém zamore vestno izpolnjevati svete, a trudapolne materinske in sploh rodbinske dolžnosti. To pa se ne more zgoditi, ako ni ona v mladosti dobila vsaj nekoliko pouka. Kako služi kmetici v korist, če zna čitati in pa vsaj za silo pisati. Res, da jej k čitanju itak ostaje malo časa poleg mučnih vsakdanjih hišnih in gospodarskih poslov. Vendar pa jej bode po nedeljskih in prazniških popoldnevih, pri premožnejših kmeticah včasih menda tudi o dolgih zimskih večerih, ostajala večkrat kakšna urica časa, da vzame poučno knjigo v roke. In koliko moralne in materijalne koristi jej bode obrodilo tako branje, na pr. iz knjig družbe sv. Mohorja, ki so pravi zaklad prostemu ljudstvu. V njih bode kmetica gospodinja našla marsikteri poduk, karko naj poboljša sebi in svojim življenje. Ondi nahaja rešenje marsikterega vprašanja o gospodarskem napredku, kterega sama ne bi bila nikdar iztaknila. Čitanjem dobrih knjig bode se nje duša vedno bolj oklepala blagega in poštenega. Sovraštvo, nevošljivost, ljubosumnost, obrekljivost, slabosti, ki tako rade premagujejo neolikano žensko, bodo polagoma izginile iz njene duše in dajo prostor krepostnim mislim in lepim čednostim. Dà, prosta, revna ženska, ki mora v potu svojega obraza in z vednim samozatajevanjem rediti svoje, potrebuje mnogo več dušne tolažbe in obrambe nego, ženska višjih krogov. In take tolažbe in vzpodbuje

k dobremu najde kmetica v obilnosti v gore imenovanih knjigah.

Kako srečna se pa čuti ona kmečka mati, ki zna oddaljenemu sinu ali hčeri pokladati na papir svoje misli in dobre svête! Oddaljenost od svojih postaja jej pri tem manj bridka; saj more ž njimi pismeno pogovarjati se in odkrivati jim svoje srcé. Nihče ne bode terjal od kmetice lepopisja ali pravopisja; da je le njena pisava umevna, več se od kmetice ne zahteva.

A tudi plesti, kvačkati, a posebno šivati naj bi se vsako kmetsko dekle vsaj nekoliko naučilo. Kako žalostno je, ako mora kmetica za vsak pretrg poklicati šiviljo na pomoč. A kedar ni mogoče plačati šivilje, kako ostudno je gledati žensko v raztrgani obleki, otroke zavite v cunje!

Ako zna kmečko dekle poleg drugih opravkov tudi šivati, tedaj ima tako rekóč v svoji lasti majhen kapital. In ker se mlad človek rad in pa brzo uči, naj bi zató kmečki roditelji nikdar ne zanemarjali v tej prepotrebnej stroki poučevati svoje hčere.

IV.

V poslednjem oddelku sem govorila o odgoji in dolžnostih ženske, ktere namen je postati gospodinja, soproga, mati. Zdaj se hočem ozreti na osodo onih vedno množnejših žensk, kterim pre-

vidnost ni namenila tovariša v življenju in ki so torej prisiljene, boriti se same za svoj obstanek. Iz števila te množice so pa izključene premožnice, katerih bodočnost je zagotovljena, tudi če ne stopijo v zakon in ki niso prisiljene, preživljati se z lastnimi rokami.

Tudi kmečki in delavski stan ne spada v to množico. Kmečka in rokodelska hči, če se ne omoži, gre služiti in ako je pridna in poštena, preskrbljena je za celo svoje življenje.

Drugače pa se godi nepremožnim — in nepremožne so malo da ne vse — uradniškim hčeram. One so prisiljene, ali se omožiti ali pa si z vednostmi zagotavljati obstanek. Ker se pa vsaka možiti ne more, tedaj je naravno, da se morajo tem više izobrazovati za kakov njim primeren stan. Takim ženskam moralo bi človeško društvo že iz sočutja prihiteti na pomoč in z dobrimi nasveti, vzpodbudnimi besedami podpirati jih v doseg njih namena, kedar si s pridnostjo, učenjem in lepim vedenjem prizadevajo, pridobiti kako javno ali zasebno službo. A ne, da bi jih človeško društvo pri tem podpiralo, še zasmehujejo jih moški čestokrat zasebno in včasih tudi javno. Kako se zabavlja ženski učenosti! Da je tako ravnanje brezsrčno in da kaže moralno popačenost, ni mi treba še le razlagati; saj je očevidno. Ali niso take ženske še mnogo bolj spoštovanja vredne, kakor one, ktere imajo v borbah za življenje na svoji strani pod-

piratelja, branitelja, soproga?! — Marsiktera izobražena ženska, ko vidi, da jo zasmehujejo, zato ker bi si rada z ukom zaslužila boren obstanek, in ko previdi, da je nje uk in trud, njena marljivost in prizadevanje brez uspeha, marsiktera taka ženska zaide obupna s pota poštenosti, po kojem je dotlej hodila.

Koliko je tudi žensk, ki stopijo v zakon ne samó brez ljubezni in spoštovanja do soproga, temveč celó z zopernostjo do njega. To pa iz edinega uzroka, ker se bojé v bodočnosti nepreskrbljene ostati. Ko bi ženskam bilo odprto več potov k dušnemu razvitku in javnim službam, kakor doslej, gotovo bi se zmanjšalo število nesrečnih zakonov in rodbinskih bed.

Imela sem na Slovenskem večkrat priliko poslušati, kakó so se rogali kakšni učiteljici, kakó se je celo društvo zabavalo na nje račun, obrekujoč jo brez usmiljenja in dostojnosti, kakor da bi ženska, ki se je ravno istega učila kakor moški nje tovariš, ki se je podvrgla istim izpitom kakor vsak učitelj, ne znala in ne mogla vestno izpolnjevati svojih stanovskih dolžnostij, kakor da bi ženska, ki sama živi, ne mogla živeti mravnega, vzglednega življenja.

Zakaj pa moški samicam in ukaželjnim ženam tako preradi zabavljajo? — Gotovo ne zato, kakor da bi ženskam potrebne zmožnosti do znanja manj-

kalo, ampak iz edinega predsodka, ker je baš ženska in ne moški.

Moškim ste prirojeni dve glavni slabosti: vladoželjnost in presamosvestnost. Oni hočejo v vsem biti prvi in ne trpijo, da bi bitje, katero imenujejo slabotno, opravljalo njim enake opravke, da bi se ono povzdignilo do one stopinje izobraženosti, katero doseči je po njihovem napuhu in krivem mnenju samo moškim mogoče in dovoljeno, in ker se dalje tudi bojé, — in to pravici — da bi jih ženska, kar zadeva točnost, vestnost in vztrajnost v izpolnjevanju dolžnostij ne prekosila.

Neomoženim ženskam pa zato zabavljajo, ker v svoji domišljavosti menijo, da ženska sploh na drugo ne misli in po drugem ne koprni, nego da dobi soproga. Kako se pri tem motijo!

Da je pri ženskah res želja do zakona bolj iskrena nego pri moških, vzrok temu tiči edino v strahu od nepreskrbljive bodočnosti. Dajte ženskam več prilik, na dostojen način priti do kruha in videli bodele zmanjševati se število prisiljenih in dogovorjenih zakonov. Zakaj ne bi ženske kakor na Nemškem, na Italijanskem, na Francoskem opravljale ne samó učiteljske, temveč tudi druge manjše javne službe? Koliko je takih majhnih služeb na pr. pri pošti in telegrafu, vzlasti po trgih in vaseh, v prodajalnicah in enakih mestih še več. Vse takošne službice so moškim skoro prelahke; tudi se za nje premalo plačuje, ženska pa,

kakor je znano, potrebuje k življenju mnogo manj nego moški, ker je z malim zadovoljna in ker zna bolje gospodariti. S plačo, pri kateri moški za silo izhaja, živel bi ženska celó dobro. Moški spol pa, izgubivši te majhne službe, bi gmotno nič ne trpel, temveč taka preuredba bi mu v nekem oziru bila celó v vzpodbujo in na korist.

Mladenči previdevši, da imajo ženske do majhnih služeb predpravico, udajali bi se z resnejšo voljo najprej šolskemu poduku, pozneje pa višim študijam, da bi dosegli večje, boljše službe. Oni pa, ki bi za uk ne imeli ne sposobnosti ne volje, izstopili bi iz šole o pravem času ter si izvolili kateri drugi stan.

In tako bi se obema spoloma na pravičen način pomagalo.

Naj se mi ne očita, da ženska nima dovolj samostojnosti, volje in kreposti, da bi opravljala javno službo! Dokazala sem že v prvem oddelku tega spisa, da ženska zaostaja za moškim samó, kar zadeva telesne moči, čeravno tudi ta ugovor ni po izkustvu in znanosti popolnoma utrjen. Vse druge duševne lastnosti pri moških kakor pri ženskah so sad odgoje, izobrazbe in razmer, v katerih dotični človek živi. Kakor pa je ženska sposobna za odgojiteljico in učiteljico, tako bi tudi bila za drug delokrog. Saj je znano, da je podučevati in odgojevati mladino eden najtežavnejših poslov, kateri je ravno ženskam najbolj primeren.

Osobito se mi vidi, da bi zdravilstvo bilo jako primeren ženski posel. Ženstvu in deci bi ženski zdravnik bil bolj primeren in bi vzbujal pri dotičnih bolnikih več zaupanja nego moški. Ko bi v vsakem okraju bila po ena zdravnica, moška praksa zavoljo tega ne bi mnogo trpela.

Znano je, kako so usmiljene sestre izvrstne čuvajke in postrežnice bolnikom; znale bi torej tudi biti izvrstne zdravnice. Z znanostjo bi se pri njih družila tudi sočutnost, potrpljivost in nežnost, lastnosti, ki so že same na sebi nekak lek ubogemu bolniku.

Res je, da se je že veliko storilo v teku let in posebno v tem stoletju v poboljšanje ženskega stanja, a mnogo bi še trebalo storiti in prenehati, predno ženske dosežejo vsaj polovico one samostojnosti in neodvisnosti, ki je moškim lastna. Pred petdesetimi leti na pr. devojke niso imele niti podedovne pravice. Pozneje se jim je začel prepuščati postavni del; sedaj se deli premoženje med moške in ženske v enake delu. Prišlo se je vendar do spoznanja, da je ženska ravnopravni ud človeštva kakor moški, in da potrebuje živeža k življenju, a ne živi o samem zraku.

Židje imajo med svojimi molitvami odstavek, v katerem se Bogu zahvaljujejo, da se niso kot ženske narodili. Skoro da bi jim prav dajala. Biti ženska ni sreča, toda ne zató, ker bi ženska menda bila bedasta stvar, ampak ker jej je prisojena naj-

težavniša usoda. Že nje porod se sprejemlje s kiselim obrazom; kedar se pa narodi dečko, tedaj je vsa hiša vesela. Ko deklica nekoliko odrase, vpraša se: Je-li lepa? Kdo se pa briga za fantovsko lepoto? — Pozneje ko je deklica postala devojka, nastaja še le najvažnejše vprašanje: Ima-li kaj dote? In ako jej razun lepote manjka še dote, gorjé njej!

Ako se ženska omoži, je včasih preskrbljena, včasih pa tudi ne; a zató je podvržena drugim težavam. S tem, da se je zavezala v zakon, izgubila je tudi svojo svobodo, in vsled zakonskih pogodeb izgubi dostikrat tudi pravico do imetja. Kot mati ne sme po lastni prepričanosti voditi otroške odgoje, in ako oče in mati nista enega mnenja pri sklepanju zakonov svojih otrok, zadočuje očetova beseda. In ko bi zakon slučajno ne bil primeren, uboga mati mora gledati neizogibljivo nesrečo svojih otrok!

Udova, razven da se mora boriti s pičlo pokojnino, dobi postavnega varuha, ker se jej niti ne zaupa uravnavanje bodočnosti lastnih otrok!

Ženske torej imajo jako malo pravic, one uživajo malo zaupanja, njih osoda je z večine suženjska. In zakaj? Samó vsled krivega predsodka, da so one duševno slabotne in nerazvite.

Zakaj pa se z ženskami, kedar se proti postavam pregrešijo, ravno tako strogo postopa kakor z moškimi? zakaj se z ženskami v tem oziru ne

ravna kakor z otroci? zakaj sodnija ne olajšuje njih kaznij, kakor pri mladoletnih?

Poglejmo žensko stanje na katerokoli stran, vedno nahajamo, da ženska trpi krivico. Res pomilovanja vredna stvar je ženska! Ali je upati, da se s tekom časa odpravi trnjev pot, po katerem morajo one hoditi? — Telesno trpljenje je ženskam neizogibljivo, a duševno ponižanje in tlačenje bi moralo izginiti v časih, v kakoršnih živimo, ko društvo in posameznik hrepenita in se trudita za napredek, svobodo in blagostanje. A utrditi blagostanje žen, hčerk, sester in žensk sploh bil bi po mojem mnenju najblažji in najlepši napredek, ktere ga bi mogel svet učakati. Zanemarjanje ženskega blagostanja človeštvu samó maščuje.

„Slovanska knjižnica“

izhaja v „Goriški tiskarni“ A. Gabršček v Gorici vsakih 14 dnij v snopičih od 3 do 5 pol. Cena posamičnemu snopiču je 12 kr., za naročnike pa po 10 kr. Naročnino je pošiljati naprej in če le mogoče najmanj za 10 snopičev skupaj.

Doslej so izšli sledeči snopiči:

Snopič 1. obsega na 80. str. zgodovinsko povest „Ratmir“; češki spisal Jan Vávra, poslovenil Petrovič. Dodan je zgodovinski spis o dobi, ko se je vršila ta povest.

Snopič 2. Stranij 64. I. „Pojdimo za Njim“, povest. II. „Angelj“, slika iz poljskega življenja. Spisal Henrik Sienkiewicz, prvo poslovenil Petrovič, drugo † Fran Gestrin. — III. Dodana je krasna hrvaška pesem „Stanku Vrazu“, spjevalo August Senoa.

Snopič 3. Stranij 68. I. „Slučajno“, povest; ruski spisal P. N. Polevoj. Poslovenil J. Kogej.

II. „Amerikanci“, povest; spisal I. I. Jasinski, poslovenil J. Kogej. — Dodan je pisek o pisatelju Polevem.

Snopič 4. „Protivja“, povest iz slovaškega življenja; spisala Ljudmila Podjavorinská, poslovenil Anonym. — Dodatek o Slovaki in pisateljici. — Azbuka za Slovence, Srbe in Ruse. — Gregorčičevi pesmi „Domovini“ in „Pri mrtvaškem odru“ v azbuki.

Snopič 5. I. „Cesarja je bil šel gledat“. Humoreska. — II. „Pravda“. Humoreska. — III. „Prevžitkar“. Povest. Vse tri iz lužiškega jezika poslovenil Simon Gregorčič ml. — IV. Članek: „O baltiških Slovanih in Lužičanih“. Spisal Simon Gregorčič ml.

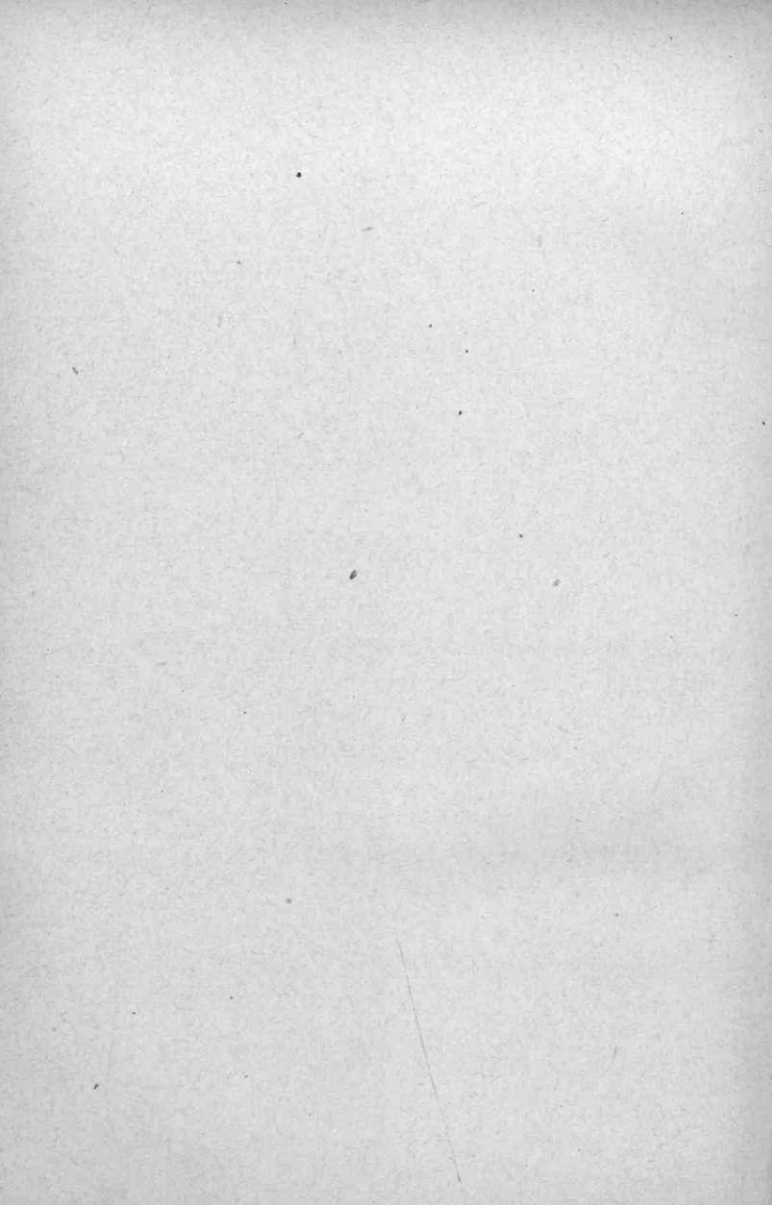
Snopič 6. in 7. — I. „Stara Romanka“. Povest. Poljski spisala E. Orzeszkova; preložil Vekoslav Benkovič.

Snopič 8. — I. „Mali Zlatko“. Češki spisal Jos. D. Konrad; preložil Vekoslav Benkovič. — II. „Pogumnim Bog pomaga“. Božična pripovedka. Ruski spisal P. N. Polevoj; preložil J. J. Kogej. — III. a. „Maternesolze“. Pesem. Ruski zložil Nekrasov. b. „Pesem obsojencev“. Pesem istega pesnika. Obě preložil Iv. Vesel-Vesnin. c. „Slovanjsem“. Češka, tudi Slovencem dobro znana pesem.

Snopič 9. — I. „Žalostna svatba“. Povest iz življenja poljskega naroda. Spisala Valerija Morzkowska. Poslov. Pohorski. — II. „Kako sem izpovedoval Tarke“. Češki spisal Jos Holeček. Poslovenil † Fran Gestrin.

Snopič 10. — „Osveta“. Povest o razmerah v človeški družbi XV. stoletja. Češki spisal Dragotin Sabina. Poslovenil Radoslav Knaflič. — „Stric Martinek“. Obrazek s Slovaškega. Češki spisala Gabrijela Preissová. Poslovenil † Fran Gestrin.

Snopič 11. 12. 13. in 14. — Odiseja. Povest slovenski mladini. Prosto po Homerju spisal Andrej Kragelj.

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA

C00155 IN

00000076137

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA

C00155 IN

00000076136

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA

C00155 IN

00000076135

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA

C00155 IN

00000076134

